

ORÍGENS Y FONTS
DE LA NACIÓ CATALANA

LÓ POBLE CATALÁ

TERMENS GEOGRÁFICHS

QUAN un se trova ab la rassa dels Kati-u en la nostra terra no 's pot sustreure á l' idea de que las dos grans rasses dels Khar-u se dividirian de comú acort, la conquesta ó civilisació de la península pirenaica, puig mentres veyem als Khar-u, ocupar, y pujarsen per la vall del Betis, veyem fer lo mateix als Kati-u en la vall del Ebro.

No s' olvidi que la civilisació de la nostra peninsula es mediterranea: quant lo mediterrani y los pobles riberenys del dit mar, havian vist las escuadras fenisas, gregas, cartaginesas y romanas recorre las sevas costas unas darrera las altres en so de pau y de guerra, la simple vista de las naus romanas determina la sumisió dels Gallaichs á Roma, tant gran horror los inspira *la vista dels monstros del mar*.

Lo cert es, que 'n la vall del Ebro sols hi trovem als Kati-u, y d' aqui hi ha una diferencia de rassa en las dos civilisacions qu' avansavan cap lo cor de la peninsula.

Aixó semblarà contradictori ab lo que avants havem dit respecte dels *Sordes* ó *Sardans*, mes notis, que lo nom dels Sardans es com si diguessim lo nom patronimich, nacional, com si avuy los espanyols en massa anessen á la conquesta d' unas terras, y mentres part d' ellas se diguessin dels Catalans, dels Castellans las altres etc., en quedés una part que portes lo nom d' Espanya, ó dels espanyols.

D' aquí donchs, que nosaltres coloquem en la vall del Betis als Khar-u, y en la vall del Ebro als Kati-u.

Feta aquesta distinció un text de Plini dels mes discutits surt clar com l' aygua.

Diu Plini que anavan á pledejar á Saragossa uns *Ilerdenses surdaonum gentis*, d' ahont que 's digués que 'ls de Lleyda eran Sardons, de lo que resultava oposició ab lo fet d' esser Ilergetas. Pues si los Ilergetas, que ja estudiarem, eran Sardons, ho eran ni mes ni menys com avuy nosaltres los catalans som espanyols.

Explicat, donchs, un punt que á tantas dificultats ha donat lloch entrem de ple en l' estudi del poble civilisador de la vall del Ebro.

La rassa dels Kati-u compren com poble principal als Chethas.

Molt s' ha discutit sobre si 'ls Chethas dels monuments egipcis eran ó no 'ls Hetheos de la Biblia, mes avuy per avuy, lo mateix En Burgsch, qu' en Chabas, En Lenormant, En Rouge, En Mariette etc., admeten sens dificultat la reunió: venint á resoldre 'l dubte d' En Buchére que hi trobava oposició entre uns y altres lo sabi Lenormant, donant als Hetheos lo nom de Chethas meridionals. (1)

Ara convé estudiar l' ortografia del nom Cheth.

Los egiptolechs llegeixen los geroglifichs del nom en qüestió *Kheta*, *Cheta*, y *Xeta*: desde luego 's veu que la diferencia consisteix en l' articulació del primer so. Nosaltres havem escrit fins ara *Cheth*, per quant, lo historia-

(1) *Manuel d' histoire ancienne de l' Orient* par F. Lenormant. T. III, pl. 12.— Lo mateix diu En Maspero, *Histoire ancienne des peuples de l' Orient* pl. 192.

dor judaich Joseph usa per inicial la *chi* grega, que 's la adoptada per lo vescomte de Rougé, puig á nostres orellas sona mellor la *Ch* com so dur, que no *X* que dona un sonido moll; ademes gran número de egiptolechs escrihuen la *Ch* y no la *Kh*. (1) Luego ab oposició á los egiptolechs tots, escribim *th* per conte de *t*, puig si tots convenen en que 'ls Chethas son los Hethes de la Biblia, perduda una aspiració, la *th* ha de sustituir á la *t*. (2)

L' extensió geografica que 'ls Chethas ocupavan en la

(1) Llegeixen Chetas: En Brugsch, *Histoire de l' Egypte*.—Lo vescomte de Rougé *Textes géographiques du temple d' Edfou*, etc.—En Lenormant, *Manuel de l' histoire ancienne de l' Orient*, etc.

La disputa versava sobre la lectura de la primera articulació representada ja per la primera lletra del nom de Kar.

Avuy la cuestió ha desaparegut, no resolta, sino tallada.

En 1874 los egiptolechs se reuniren en congrés á Londres per convenir sobre una transcripció uniforme dels geroglífichs egipcis, y acordaren per la dita articulació el valor de *chi* grega, ó de *Chet* hebraica. Donchs avuy se pot escriure la paraula Cheta tal com ho fem segurs de ferho com ho fan los egiptolechs, mes no ab seguritat de que tal so correspongue al genuí so egipciach.

(2) Las inscripcions cuneiformes donan en lloch del *Cheta-u* ó *Keta-u* dels geroglífichs egipcis, Khettim, qu' en hebreu s' escriu

כתים

—Khettim escrit segons Joseph es Chettim: separant ara del sustantiu la terminació geografica tenim *Chet-tim*, *Chet-tan*, en un y altre cas la radical es la mateixa y lo nom es Chet, ó en estil bíblich Cheth.

Per veure com *Chetha-n* y *Cheth-tim* es un mateix poble no hi ha com estudiar la seva terminació, per ahont veurem que la seva significació es enterament igual.

Llegim en Geseni, *Lexicon hebraicum et Chaldaicum*:—

תנן

(thanan) *verb. inus. cujus nativa potestas ex derivatio radicibus quæ cognatis satti certo colligi potest, quæque in lingis etiam indogermanicis ramos egit. Es autem pr. extendit. Confert ex semiticis ætiop*

תין

(thin) *longitudo etc.—Ex indogermanicis sanscr, tan, graec,*

τέινω (teino) τάνω (tanya) τίταινω (titaino)

—*lat. tendo—goth thanjan, germ. dehnen etc.*

Per aixó havem dit qu' En Renan s' equivocava si pensava demostrar lo parentiu entre berebers y los iberichs mediterranis per la terminació en *tah* dels noms dels primers, puig com acabem de veure aquesta terminació es comuna á los pobles indogermanichs, semitichs y etiopes.

Donchs *Chetim* y *Cheta-n* es tota una mateixa cosa y concordan admirablement los textos cuneiformes y los geroglífichs. Seguint, pues, la manera bíblica lo nom s' hauria d' escriure en rigor *Cheth-thanan* per la forma semítica, *Cheth-thin* segons la forma etiopica, y d' aquí que 'ls Chethas-egipcis al arribar á la Illa de Cadiz li donessen lo nom de illa dels Cheth-thim, ó sia la illa *Cot-tin-(u)-(sa)* d' Avien.

L' *u* es la terminació plural del egipci.

Península's pot determinar ab rigurosa minuciositat y ab gran fonament científich é historich.

Sortint del estret y fins á la *Deitania*—part meridional de la provincia de Murcia—trovem establerts pobles de reconegut origen fenici, acunyant monedas ab lligendas y lletres fenicas fins l' altre costat d' enllá de la Deitania, puig en aquest país s' hi nota ja l' influencia ibérica.

En A. Delgado en la seva obra tantas vegadas citada estudiant las monedas de l' Espanya Citerior ha trovat que 's deuen clasificar de la següent manera:

1.^r grupo.—*Catalaunich ó millor Iber.*—N. E. de la península, desde lo Pirineu al Ebro.

2.ⁿ grupo.—*Edeta.*—La costa desde l' Ebro á Valencia.

3.^r grupo.—*Bastitá.*—Part meridional de las provincias de Murcia y Alicant.

4.^t grupo.—*Oscense.*—Alt Aragó á la esquerra del Ebro.

5.ⁿ grupo.—*Celtich del N.*—Vascongadas, Navarra, y Orient de Castella la vella.

6.^e grupo.—*Celtiberich.*—Baix Aragó, Castelló, Guadalajara, Cuenca y tal vegada Albacete.

Aqueixos grupos los estableix Delgado ab motiu de certas diferencias que nota en lo treball y acunyació de las monedas ó medallas de la dita regió.

Classificant los sis grupos, no per diferencias tan subtils com son las de treball, sino per lo que tenen que mes radicalment los diferencia, per lo seu tipo ó simbol: tenim que los grupos 1.^r y 2.^t es dir los grupos Catalaunich ó Iberich y l' Edetá tenia per simbol un genet portant la palma con se veu en la següent moneda de Lleyda:

y que tots los altres quatre grupos restants portan per símbol un genet ab llansa en ristre com se pot veure en la següent medalla de la Seu d' Urgell.

Aquesta divisió no fugí á la penetració d' un altre numismatich de gran talent com En Heiss, y si be no la fa en la seva obra, nota al trovar lo dit símbol del genet ab palma en las monedas de Nimes, «que 'ls Ilergetas dominavan la casi totalitat del N. E. de la Peninsula: y que «'n temps d' August ocupavan encara una gran part de la «mateixa comarca. En fí, una proba material de la seva «influencia sobre 'ls altres pobles situats entre ells y la «*mare patria*, es dir, entre ells, lo Mediterrani y la part «oriental dels Pirineus, es que tots aqueixos pobles tenian per tipo uniforme de las sevas monedas al mateix «que 'ls Ilergetas havian posat en las sevas; lo genet «portant una palma: aqueix tipo no 's trova mes qu' accidentalment en l' occident del Cinca, y al S. del Ebro al «orient del Xalon.» (1)

Donchs En Heiss ja notá que una *mare patria*, una patria comu reunia á tots los pobles del Mediterrani desde Nimes al N. de las provincias de Alicante y Murcia, y per l' Ebro fins dalt de Saragossa, ó millor fins Agreda ultim poble cap al nort ahont s' han trovat acunyadas monedas ab lo nostre símbol.

(1) *Descript. generale des monnaies antiques de l' Espagne, par Aloïs Heiss.—Premiere Partie pl. 137.*

Estudihem ara ab mes detall la frontera del poble ibe-
rich ó catalá.

Nosaltres havem vist als Ligurs aposentats en Cata-
lunya y en lo golf de Lió pendre lo nom de *Salluvis* al
establirse en las bocas del Ródano, y havem demostrat,
pl. 441, la filiació ibérica d' aqueixos Salluvis.

Dels Salluvis donchs, ne tenim monedas ab lo nostre
simbol, puig als Sallios se atribuhexen ab rahó las mo-
nedas que porten la següent llegenda.

ΣΛΛΝΕ

Tambe 'n tenim de Nimes y son aquellas que porten
abreviat lo nom en

ΝΜΥ

De Nimes fins al Pirineu no trovem pobles ab monedas
del simbol catalá, puig tal vegada no 'n acunyarían; mes
al arribar al cor de la Cerdanya ja trovem la nostra in-
signia, puig á Herr donem las monedas que portan
lo nom de

ΗΔΕ

De Eres anem á la Seu, poble situat al peu dels Piri-
neus per la part d' Andorra, que s' oposá al pas de Hani-
bal y al qual avuy ab justicia se li donan las monedas ab
lo nom de

ΡΡΚΑΔΩΣ

atribuidas á Berga per En Heiss.

De la Seu baixem á Isona,

ΕΜΗ

y d' Isona á Lleyda,

ΝΛΥΟΧ

sempre trovan la nostra bandera.

De Lleyda cap l' Aragó trovem lo poble de Xelsa

ΚΛΣΕ

al costat del Ebro, y passant per Saragossa que no acunya
moneda ibérica donem ab Alaon ó

ΥΝΥΑΝ

que portava la nostra bandera en front de la dels Vascons.

Tirant cap á la esquerra 'ns trovem, seguint los termes de l' actual provincia de Saragossa, lo poble de Torrellas en lo confi de la provincia que, si no 'ns ha donat monedas ab lo nostre simbol, nos ha donat una lápida que 'n son lloch farem coneixer. Mes prop de Torrellas just á l' entrada de la actual provincia de Soria, al peu del Moncayo y en front dels Numantins hi trovem la nostra bandera portada per los de la actual ciutat de Agreda (1).

Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ

(1) En A. Delgado atribueix las monedas que portan dita inscripció al poble d' Agreda, llegint d' aquesta manera lo nom

Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ
a r e g r a t s

d' aquesta transcripció no admitem lo cambi de Ɔ per g, quant lo seu valor com q es indubitable, pero no resistim una corrupció de pronunciació que fes de la q, g, en l' esdevenidor.

Mes aquesta concessió no fa al fi d' En Delgado, puig llegint lo nom *Are-gran*, necessita de la g per la seva etimología. La lectura donchs de nostre compatrici no es exacte, puig que per conte de llegir *gran* s' ha de llegir *gran*. A mes á mes En Delgado per la seva comoditat surt ab una n que no hi es en la lligenda, y en cambi suprimeix sens dir la rahó la t y s finals. Areglant d' aquest modo las consonants es com arribá un meu compatrici á portar Babilonia á Tarragona.

Fent, pues, una rigurosa transcripció de la lligenda ibérica tenim

Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ Ɔ
N 7 n p 7 N T D
a r e q r a t s

aquesta transcripció es la mateixa d' En Delgado canviant la g per q.

Las lligendas monetarias ofereixen duas varietats, y es una que no totas las monedas portan la s final y altres afegeixen entre i y q una e

Lo genet ab palma es raro en las monedas d' Agreda y lo seu coneixement lo debem á En Delgado puig En Heiss no publica tal variant. Lo simbol mes general es lo celtibérich. Donchs ó 's tracta d' un avans dels Ibérichs, ó d' una conquesta dels Celtas.

D' aqui que tinga importancia extraordinaria la etimología del nom d' Agreda per coneixer los verdaders termes dels pobles del nord ó l' extensió del element pur ibérich. Llegintse lo nom monetari *Aregrads* ó *Areigrads*, ab s final ó sens s diu En Heiss que li sembla lo nom compost d' *Ara-gara*, «pla alt» en euskar.

En Delgado llegeix *Ara-gran*, y diu qu' *Ara* en céltich vol dir *plá* y *gran* blanch d' ahont lo nom *pla blanch*.

Mes si es cert com diu En Delgado que Agreda *está situada en una altura que domina una extensa vega* (1), no sabem com explicar lo fet de que Agreda prengues lo nom del pla, y no el del mont en que está sentada.

(1) Obr. cit.—T. III.—pl. 22.

Baixant l' Ebro per sa dreta, y ara se veurá demostrat com los cis-ibers ocupaban la dreta y esquerra de dit riu, trovem lo nostre simbol á Sástago

SEONS

Seguïnt despres per las montanyas del Maestrasgo limit dels pobles Ilercaons de la costa 'ns trovem ab los de

Si acceptem per *Ara-Are-Arei* lo nom de *pla*, *planura*, á pesar del contrasentit qu' acabem de fer notar; per lo que toca á la paraula *grán* «blanch», segons Delgado no hi ha posible avenencia, puig en *gran* hi ha *n* lletra que no sona en lo nom, y ademés se suprimeixen la *d* ó *t* y *s* finals com havem dit.

Si acceptém *gara*, «alt», en euskar, indicació que no escau malament á la topografia d' Agreda, sentada en la falda del Moncayo hi ha necesitat d' explicar la terminació *ds* ó *ts* lo que no creyem difícil, puig dada la barreja dels ibers ab los celtas per aqueixas parts res tindria d' extrany que á la vila euskara los celtas hi afegissen la terminació propia de la seva llengua per los noms de vilas ó pobles que es *ad* avuy, *ad* ó *at* per consegüent, y que de *Are-gara*, ne fessin *Are-gara-ad*, *Aregarad* que es lo nom monetari.

Nosaltres proposarém dos novas solucions.

Si la vila es cèltica, prenent *ara* per *pla*, tenim, que com en cèltich Bretó *Keriad* vol dir, «lo conjunt de la gent d' una vila», y també «un habitant de la vila», y en lo plural com habitants de la vila, lo nom seria *Keriz* puig per lo plural l' *ad* cambia en *iz*, que si en los temps antichs lo plural se feya sens cambi de consonants y si sols afegim la *s* tindriam que *Aregrads*, suplint vocals segons nostre solució *Areqeriad* voldria dir ab la *s* de plural *los habitants de la vila del plá*.

Si la vila fos semítica lo nom s' explica també: lo nom monetari es

תארקהרא

lo primer nom está escrit ah falta d' ortografia mes es escrit conforme á lo valor fonetich de la paraula

הר

es dir, *mont* indicació topogràfica que correspon á lo dit per En Delgado, y que no dona lloch á l' extranyesa que havem manifestat de dirse *vila del plá*, la que hauria de dirse *vila del mont* (vilademunt) puig está situada dalt del munt.

ה es l' article.

תארק

vol dir en hebreu vila, ciutat. ך enteném qu' es la abreviatura de la terminació de la major part de las monedas ibéricas ó catalanas

שכנ - נים

que vol dir «dels habitants.» Y diria allavors l' epigrafe monetari (Moneda) *dels habitants de la vila del mont*, es dir HAR-AL-QUERAT S-kene. La sintaxis d' aquest nom no te res d' hebraica mes ja 's compren que si 'ls ibers parlavan una llengua semítica l' habian de parlar ab una sintaxis propia.

De tot lo dit sols surt clar á nostres ulls la dificultat de explicar l' etimologia d' Agreda. Per la nostra part havem fet lo millor que havem sapigut per aclarar lo punt; que de las solucions donadas una d' ellas formi opinió, es lo que desitjém, nosaltres no podém ni debém decidir dintre de la varietat.

Ferém notar per últim que Agreda ahont sembla que 'ls Ibers deixaren lo lloch als Celtas no pertany en l' edad mitjana á la Corona d' Aragó, de modo que de lluny ve ja la separació ab aqueix poble fronteris.

Hedeta ó Liria poble situat á quatre horas mes amunt de Valencia,

ΛΡ↑▷Η.

De prop Valencia baixem á Jativa, *Saitz*

ΜΡ↑Υ

y atravessant la provincia d' Alicante y ja en los confins de la de Murcia y en las riberas del *Tader* trovem á Ciesa nom corromput de la ibérica Segisa

ΣΑΝΣ▷ (1)

ultim poble cap al S. que porta lo nostre simbol en sas monedas (2).

Tiris per los punts ó ciutats citadas una linea y 's veurá com correspon lo terreno inclós á n' aquella part de la Galia que prengué quant los goths lo nom de Septimania, á l' actual Catalunya, part baixa ó plana de la provincia de Huesca, la de Saragossa, y aquella part de la de Tuel tancada per los monts de Daroca y l' Ebro, la provincia de Castelló, las parts de la costa de Valencia y Alicante, y part N. de la de Murcia. Es dir *casi tot l' antich pais que compregué en la edat-mitjana lo regne d' Aragó.*

(1) La reducció de *Segisa* á Cieza no es d' aquellas que no admeti discussió. Quants d' aquest punt s' han ocupat ens sembla que han atés tan sols l' homofonia. D' aquí qu' En Heiss posi *Segisa* en Sax, y En Delgado y En Fernandez-Guerra (D. Aureliano) la posin en Cieza.

Lo cononje Lozano, *Bastitania y Contestania*.—Tomo II posa *Segisa* en Cehegin, empero declara «que no li va mal en Cieza.» Per aquesta suma d' autoritats es per lo que no havem acceptat l' atribució d' En Heiss.

(2) En lo *Memorial numismátich espanyol*. Tomo IV. pl. 13 á 15, plancha I número 1, se describeix una moneda d' Ilurco ab inscripció llatina, y genet portant la palma.

Qu' aquesta moneda no pot entrar en lo comte de las anteriors se veu clar, primer per portar la lligenda llatina lo que ja acredita pertanyer á época baixa, y segon per que axís lo genet com lo busto miran á l' esquerra per comte de mirar á la dreta com succeheix per totas las altres; lo que acredita esser una moneda acunyada d' un modo arbitrari.

Cap al N. O. tenim també una moneda de Contrebia ab genet ab palma, lo que 'ns portaria molt endins de la Celtiberia, pero si s' examina lo dibuix que d' aqueixa moneda porta En Heiss, *obr. cit.* plancha XXXIV n.º 6, se veurá que á un temps porta la palma y la llansa en ristre, lo que deixa veure una equivocació d' acunyació puig que l' asta de la llansa se nota be qu' ha sigut grabada després de l' acunyació.

Un y altre cas, donchs, no alteran nostre teoria.

Y be, tots los pobles del nostre encontorn, per lo que fa á Espanya es dir, aixís lo grupo Oscense, de Huesca, com lo Celtich, y Celtiberich, baixant fins *Urce* dalt d' Almeria, tots aqueixos pobles de nostra frontera, de la frontera que anava del Pirineu al Mediterrani, passant per l' alt Aragó, Navarra, Rioja, Calatayud, Teruel, Albacete, Hellin, *Urce*, Almeria, tots acunyaren monedas ab lo genet ab llansa en ristre, ó per fer mes sensible la linea divisoria, los pobles que parlan catalá acunyaren moneda ab lo genet ab palma, los pobles que parlan castellá frontierius nostres, exceptuat Aragó, acunyaren monedas ab lo genet ab llansa.

Vegis donchs, si ve de lluny l' oposició de nacionalitats y de rasses entre Catalans y Castellans.

Algunas observacions de gran importancia hem de fer respecte á la linea de frontera del antich poble catalá.

En la Seu d' Urgell trovem també las monedas dels Celtichs ó Celtibers, si be son tan raras que fins avuy eran desconegudas, mes En Delgado las ha dadas á coneixe, publicant, la que creyem unich exemplar fins ara conegut. Aquesta circumstancia no modifica en lo mes minim la nostra teoria.

Clar está, que 'l poble Iberich y lo poble Celtich mes d' una vegada viurian en guerra, circumstancia que havia d' esser fatal á las vilas fronterissas, donchs la Seu podia en un cert temps haver caigut en mans dels Celtas que hi acunyarian monedas ab lo seu simbol com senyal de dominació. Igual rahó per Agreda poble també fronterís.

De Sagunt també s' ha trovat una moneda rara ab lo genet ab llansa; y per Sagunt repetim lo dit per la Seu, y Agreda, puig com diu Polibi «Sagunt está situada al peu «de la montanya que divideix los Ibers dels Celtas.» (1)

Avans d' entrar en l' important estudi de la nostra frontera del Sud terminarem aqueix punt fent observar que si 'l poble aborigena de las ditas ciutats era lo poble

(1) *Polibi. Hist.*—Ed. de Casaubor.—Llib. III.—19.

Iber, ja está dit que las monedas del seu símbol, lo genet ab palma, han d' esser las mes antigas: y be, aqueixa deducció lógica de la nostra teoria la comproba l' arqueologia, y aixis observa En Delgado: «que las monedas mes antigas de la dita regió son las que conservan lo tipo del «genet ab la palma.» (1)

Desembarasats d' aqueix accident podem entrar de ple en l' estudi de la frontera del Sud, punt importantíssim de nostre treball.

LA FRONTERA DEL SUD

Elo catalana

Tè per nosaltres una gran importancia la frontera S. E. de la primitiva Catalunya; y ademes lo seu coneixement comporta una vera qüestió.

Lo punt está en determinar exactament ahont acababa lo terme de la nació ibérica ó catalana.

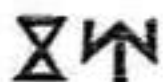
Per determinar-lo tenim com punts de reparo *Saetabis-Jativa*, *Segisa-Cieza*, y *Gili* (?), Benidorm, pobles dels que coneixem lo seu monetatge ibèrich. Mes de Saetabis com de Segisa tenim las duas acunyacions, no aixis per *Gili* que sols dona lo nostre símbol, es dir, monedas ara ab lo símbol del genet ab palma, ara ab lo del genet ab llansa.

D' Icosa

En Heiss ne publica monedas ab lo símbol de la llansa en ristre, y aqueix símbol es lo de *Urce* prop Almería.

Recordis ara qu' al fer En Delgado lo grupo 3.^r ó *Bastita* diu que á aqueix grupo pertanyen las monedas de las parts meridionals de Murcia y Alicante, y á la Bastitania pertany *Urce*, donchs d' *Icosa* avuy Agost per la costa cap avall anava un poble celtich com ho demostra la terminació

de las monedas d' *Icosa*, puig dita terminació es Celtica.

(1) D. A. Delgado.—Obr. cit. Tomo III pl. 13.

Los Celtas donchs feren una punta per lo nostre Sud, y arribaren á *Icosa*, rompent la frontera natural de la antiga Catalunya qu' anava fins á Lorca com diu Ar-Razis. Ni d' Alicante, ni de Murcia, ni de Cartagena, ni de Lorca *Eliocroca*, hi ha monetatge iberich mes donada la posició d' *Icosa* los dits pobles queyan dins la regió celtica.

Del fet donchs de que las vilas de la nostra frontera del S. donguin los dos tipos, sols se 'n podia deduhir las lluytas qu' hi hagué per aquella part, demostrant los dos punts de *Segisa* é *Icosa* fins ahont portaren un y altre poble las sevas conquistas.

Miris ara en lo mapa ahont acabava la Tartesia, nom dels pobles del S. d' Espanya per oposició als pobles Ibers, nom dels pobles ó poble del NE. y 's veurá que cau un xich més amunt d' *Icosa*.

Donchs queda ab tot rigor determinat lo punt de divisió dels Ibers ó Catalans, dels tartesichs, celtas, etc.

Com de Cartagena no hi ha mes monetatge que 'l Romá fins ara no tenim medi de seguir la linea frontera del interior, mes prenguis per ahont se vulla, sempre tenim que *Segisa* marcá lo estrem del poble Iber. Donchs donant tot lo N. de la linea que va de *Gili*

∫Λ∫

á *Segisa* als Ibers, y tot lo Sud d' aqueixa línea, que es la part meridional, als Tartesis, Celtichs, ó Bastitans, nos troven en lo just, y en lo logich, part que compren casi tota l' actual provincia d' Alicante, y la part N. de la de Murcia.

Quant l' edat mitjana, y en la época de la reconquista, la part meridional de Alicante y Murcia fou donada per En Jaume 'l Conquistador á los Castellans ab condició de tornarla quant éll la demanés.

Mes lo N. fou sempre de la Corona d' Aragó, no sens disputa ab los Castellans, y quan la furiosa guerra entre los dos Peres, *el Cruel* de Castella, y el del *Punyalet* d' Aragó, veyem lo castell de Yecla per Aragó esser un dels punts mes disputats. Donguis una ullada en lo mapa y 's veurá que Yecla cau al costat d' Elo

Resulta, donchs, que quant l' edat mitjana avansaren los catalans fins los termens de la primitiva Catalunya, fins Lorca, mes enllá no hi anaren, y que mentres cederen los reys d' Aragó lo mitjorn de la Contestania á Castella, lo N. qu' es ahont corresponen los pobles qu' acunyaren monedas ibéricas conservarenlo en lo seu poder com una antiga provincia de la antiga patria. (1)

De modo que 1200 anys despres de Cristo 'ns trovem en la Contestania ocupant las mateixas possessions que sigles avants del seu naixement, vet-a-qui un fet sobre 'l que 'ns agradaria coneixer l' opinió d' aquells que tenen las nacionalitats per obras de generació espontánea.

Tot quant hem dit obeheix al fi capital de revindicar la ciutat d' Elo com ciutat de la primitiva Catalunya.

Vegis ahont cau Elo: prop de Yecla, al N. de Murcia y Cartagena, dintre de la regió dels pobles qu' acunyavan monedas de genet ab palma. Elo donchs, aixís, en l' edat

(1) Aquest es un fet históric dels mes notables.

Ja havem vist com En Delgado dona al grupo 3 monetari ó Bastitá, *la part meridional de las provincias de Murcia y Cartagena*, y ara es bó comparar aqueix fet ab lo de donar lo Conquistador de Murcia, aqueixa Ciutat y Cartagena, es dir la dita part meridional als Castellans, reservantse la part septentrional. En aquesta part cau Elo, junt á Yecla, y per que 's veji clar com la dita part septentrional ab Elo, per consegüent fou reconquistada per los catalans, y per ells con servada, vegis los següents documents del regnat de Jaume II en comprobació y demostració.

En primer lloch l' Homenatge dels alcaides dels Castells de aqueixa part septentrional de Alicante y Murcia, prestat ab motiu del Casament de l' infanta Constanza:

...«*Alvar Gotierrez alcaide del Castiello de SAX, Johan Sanchez primo de Sancho Ximenez de lanclaros alcaide del castiello de YECLA gonçalo... daraç alcaide del castiello de SALUA TIERRA e Ruy martinez de graiera alcaide del Castiello de XORQUERA per Johan garcia fiyo de Johan garcia de PETREL e micer yenegues alcaide de CHINCHILLA.*»—Chinchilla prop Albacete.

Ara l' homenatge de Sancho Ximenez de Lanclaros ...«*e fizole homenaje... per el castiello de YECLA. El qual tiene por el dito senyor Rey (d' Aragó) en rahenes e obligacion.*

L' homenatge del Concell municipal de Yecla diu:

«Sepan quantos esta carta vieren como nos el Concejo de YECLA atorgamos e conoscemos que sabado primero dia del mes de Abril era de mil e trescientos annos seyendo juntados etc... para que *vayan ante el muy alto senyor Rey de Aragon, para fazer jura e homenaje etc.*

Archiu de la Corona d' Aragó.—Varia 6.—Conventionum et dotani Regiarum, de 1296 á 1327. Registre 292.—Fól. 64, 49 y 59.

En lo *Registre 235, Curia I*, de 1297 á 1305, se trova una declaració d' esser Yecla de la jurisdicció real, feta en las Idus de Juny de 1305.

Donchs Elo quant la reconquesta de la Contestania feta als moros per lo rey En Jaume torna á esser dels Catalans.

antiga com en l' edat mitjana formá part del poble del Ebro.

LO SIMBOL NACIONAL

Havem dit que la regió catalana marcava lo seu asiento en la península d' una manera clara y distinta, per lo mateix que tots los pobles catalans acunyaren monedas del tipo del genet á caball portant una palma, ara 'ns toca donar una explicació de aquest simbol.

En Delgado no podia incorre en lo defecte de Mr. Heiss que no ha tractat tan interessant qüestió, y encara que notarem una serie contradicció en lo que diu lo nostre numismatich, empero lo seu trevall no deixarà de esser molt considerable y de molt pes.

Lo numismatich Sevillá desitjós de explicar lo que Plini porta de Varro, diu que los Persas del autor llatí no son altres que 'ls *Pharusis* dels que senyala un poble en la costa septentrional del Africa. Y diu de la seva radical *Phars* que... «*se confunde muchas veces en la pronunciacion con el de Fars, CABALLO y por eso los Fharusios, y todos aquellos que de estas gentes procedian, usaron tanto en Africa como en España, el tipo ó simbolo de «raza del caballo, segun mas latamente expondremos.»*

Aixó es lo que escriu en la plana CII del Tomo I de la seva obra tan citada; mes al arribar á las planas CLIX y CLX, partint de la seva idea favorita de que l' monetatge ibèrich es fill del llatí ó romá, diu «que las monedas ibericas foren copia de las itálicas y romanas» y que lo genet corrent no es altre que un dels *Dioscurs*, Castor, com ho demostran unas monedas de Tarragona ahont se veu á Castor portant ademés un caball sens genet que 's lo del seu germá Polux y encara afegeix altres y altres rahons que donan á aquesta opinió un cert pes y autoritat.

Donchs, ¿si lo genet ab la palma es Castor, com pot

esser lo símbol dels pobles Pharezens? La contradicció es evident, y extraordinaria.

Mes ve t' ens aquí que de nou tornem á la primitiva idea al arribar á las planas CLXIV y CLXV, ahont després de reproduhir lo que dexem dit primer respecte á la identificació del nom *Phars* persa, ab *Fars* caball, afegeix.

«Ya comprobaremos con otros datos que así lo reconocieron «los antiguos, y ahora bástenos decir, que en las monedas de «los reyes arsácides de Persia, encontramos el mismo tipo del «caballo, ó el de la cabeza de este animal, de la misma mane- «ra y en igual forma que la figuraban los persas en las suyas. «Por esto creemos que los cartagineses se estimaron de origen «persa, (!.....) y que tanto unos como otros adoptaron un em- «blema «uniforme de procedencia.»

«Al tratar de las monedas de Cilpe, expresamos que el ca- «ballo libre en carrera, fué símbolo de la gente numídica, «porque así se observa constantemente en las monedas de los «reyes de dicho territorio, y también en algunas españolas «acuñadas en ciudades de gentes de la misma procedencia. «Figuraron los antiguos el caballo estante, para marcar los «pobladores de origen persa, estacionados en Cartago, y al «mismo tiempo debieron ponerlo en carrera para señalar á «los que de la misma procedencia, vagaban como los bedui- «nos de nuestros días.»

De tot lo dit per En Delgado 'ns sembla que sols se pot deduhir una cosa com ben provada, y es, lo us que'ls pobles semitichs del Asia menor, Africa y Espanya feren del caball com símbol de rassa, pero que lo punt d' explicar la significació de aqueix símbol queda encara per comprobar.

Veyam donchs si podem fer una mica mes de llum en aquest asunto. En primer lloch recordis que 'ls Pherezens no son persas, sino lo nom de la gent del camp de la Siria durant la dominació Chetha. *Manuel d' histoire ancienne de l' orient* per F. Lenormant T. III—pl. 14. Luego la cuestió está en averiguar si lo caball era conegut dels Egipcis y dels Chetas en la época de la invasió de aquestos en lo baix Nil.

En Chabas ha escrit una vera monografia sobre 'l coneixement que tingueren los egipcis antichs del caball, que s' trova formant lo capitol VI de la seva citada obra *Etudes sur l' antiquité historique*; en aquest treball en Chabas no admet que lo caball fos introduhit en Egipte per los Chethas com sostenen en Burgsch—*Histoire d' Egipte*—y En Lenormant.—*Las primeras civilizacions etc.*, mes declara terminantment que la primera indicació fins ara coneguda en punt al coneixement y us que pogueren fer los Egipcis del caball no va mes enllá del temps d' Ahmes I, aixó es del rey que expulsá á los Chethas del Egipte despres de 500 anys d' estada; y tambe reconeix; 1.ª; que lo caball en lo segle xx ans de C. era mes conegut en Siria que no en Egipte; y 2.ª; que las forsas de caballería formavan lo element principal dels exercits Chetas. (1)

De lo dit per lo mateix Chabas nos sembla que surt clar una cosa, y es, que per mes que 'ls egipcis haguessen conegut lo caball avants de la irrupció dels Chethas, de aqueixos ne aprengueren la manera de servirsen.

De aquest fet que casi 's pot reputar indubitable, tal vegada escalfantlo un poch ne poguem treure una explicació clara del simbol catalá.

Acabem de veure lo curt coneixement y us que del caball tenia lo antich poble Egipci. Llegixinse are las planas 442 á 444 de la obra dita d' En Chabas y 's veurá l' horror ab que fins miravan los Hebreos lo caball, y 'l número de disposicions que prohibeix lo seu us en la Scriptura.

Si puig tenim un poble que fa del caball un element principal de la seva preponderancia militar, quan los seus vehins no usan d' éll ni per la pau ni per la guerra, ¿no es ver que aquesta circumstancia la havian de notar poderosissimament, y fins caracterisar la dit poble per l' us que feya del caball? Direm ara perque no s' cregui que anem

(1) Obr. cit. pla. 444 y 446.

á l' hipotésis anterior guiats sols per explicar una idea preconcebuda, que 'ls egipcis donavan á los pobles vehins seus noms trets de circumstancies y condicions encara menys notables de la que acabem de senyalar per designar á los Chethas. Axis, á uns los deyan, los *Petti*, que vol dir los del *arc*, y aquestos eran los aborígenas del Sinai; ab altres los deyan los *Sati*, que vol dir los de la *flecha*, y eran los pobles de l' Asia menor, etc, donchs tindria res de estrany ni de inverosimil que als Chethas s' els hagués dat un nom que de lluny ó de prop significués l' us que feyan del caball? Es dir que axis com per los egipcis hi havia un poble que 's deya *arc*, y un altre que es deya *fletxa*, n' hi hagués un altre que 's digués *caball*?

¿Y que vol dir Chetha ó Chebh? No ho sabem, y fins ara sols los egiptolechs biblichs n' han cregut darne una explicació dihen, que son los descendents de Heth fill de Canaan; com se veu no s' ha adelantat un sol pas per aquest camí, puig que una explicació no es una rahó.

Si nosaltres poguessem dir, clá y catalá, que Chetha vol dir Caball, sostindriam aquesta explicació que insinuem, com se sol dir á peu y á caball. Mes quant ni un sols egiptolech hi ha fet la mes petita referencia, ¿com nosaltres l' hem de fer ab autoritat bastant per imposar una solució.

Empero hem de dir lo que 'n pensem, porque hi digui mes, qui mes hi sápig.

Estudiant En Chabas los varios noms que 'ls Egipcis donavan als caballs, diu que á la yegua, y també al *corcer* li deyan

Ses «forma del tot semblant, diu, al hebreu» סוס (1).
Donchs tenim que ó bé los egipcis adoptaren una parau-

(1) Obra cit. p. 456.

la de la llengua dels Chethas per anomenar la yegua y lo corcer, ó be per lo contrari los Chethas prengueren del egipci un dels seus noms á tal fi. Recordis lo que havem dit respecte de la prioritat de us del caball, y 's veurá que la primera hipotésis es la mes correcta y justa.

Resulta, donchs, d' una manera certa lo fet de pendre los egipcis dels Chethas lo nom de la yegua y del corcer, la llengua hípica del poble conquistador del baix Nil s' introduhi en aquest punt en la llengua faraónica. Aquest fet te una importancia escepcional, puig la sola explicació que 'ns atrevim á donar del simbol catalá arranca precisament d' aqueixa llengua hípica, puig als poltros los hi deyan

Khip-ou nt htor-ou aixó es, *Khipt-ou* de caballs, ó deixant en lloch á part la terminació de plural *ou* y la que segueix, *Khipt* onomatopeya del crit que 's fa per alentar als caballs, y que 'ns sembla respondrá al inglés *hip*. De *Khipt* á *Khet* si lo nom fos una onomatopeya no hi hauria mes que un pas, y tingas present que 'ls Egipcis no tenian mes qu'un signe ó lletra per las vocals *i e*, de modo que també podriam dir *Khept*. Nosaltres nos limitem á insinuar una etimologia, una solució que no creyem desprovista de fonament histórich y llenguístich. Qu' altres ensejin las sevas forsas en lo mateix punt y de segur qu' arribarem á una determinació del punt tractat en lo present capítol (1).

UNITAT NACIONAL

Perfectament determinats los térmens del poble del Ebro del qual podém dir que corria tancat entre 'ls Pirineus, l' Idubeda, l' Orospeya y el Mediterrani, baixant

(1) Vegis lo que dirém més endavant sobre un símbol que sembla propi y particular dels pobles de l' actual Catalunya al tractar dels Ceretans.

cap al S. al menys fins Cieza y pujant cap al N. fins Agreda y Alagon, dalt de Saragossa; per nosaltres resulta ja clar que 'ls pobles de dins dita regió no eran tals pobles, com pobles oposats los uns als altres, pobles sí, com individualitats, com autonomies dintre de la nació ó poble Ibèrich ó Catalá.

Hem dit poble Ibèrich ó Catalá, y per probar qu' aquest era lo seu verdader nom comensarém demostrant que 'ls noms dels *pobles* que están dintre 'ls térmens senyalats no suposan pobles diferents, sino denominacions locals fillas tal vegada d' una organisació política que 'ns ocupará en son lloch.

Contestans.—Veus aquí lo nom d' un poble que sembla un nom patronimich, puig mentres ne veurém d' altres treure 'l nom de la seva capital, pels Contestans no 's pot dir que 'l seu nom vinga de la ciutat Contestana puig no existeix ciutat d' aquest nom.

En R. F. Avien nos fa saber que la Contestania fou habitada per Colons fenicis, y despres per Ibisenchs y que desde Ilerda (Llibert) prop d' Hemeroscopium fins al Pirineo habitava la gent Ibera. Diu, además, que la fita de la divisió entre la Tartesia y la Iberia 's trova en aquesta part de la costa, fita que 'ls nostres geógrafos han posat junt á *Gaili* (Benidorm y Villajoyosa) poble qu' acunyá moneda del símbol de la palma.

Las preciosas indicacions d' Avien, geógrafo que 's serví, com ho ha demostrat En Müllenhof, d' antiquíssimas memorias púnicas, demostran quant en lo cert estém al posar en la Contestania lo terme divisor de las dos grans civilitacions mediterráneas de la Península, de la Turdetana y de la Ibérica ó catalana.

Era, donchs, la Contestania un país de frontera, que á lo mes se pot considerar neutral entre las duas civilitacions, mes del tot apegat á la nostra, puig los pobles de la Contestania que acunyaren moneda com *Gaili*, *Saitz* (Játiva) ho feren ab arreglo, á l' estil, método,

art y símbol del poble del Ebro; baix aquest punt de vista la Contestania era un poble Iberench, un poble, si 's vol, de la confederació del Ebro, ó quan menys los districtes de la Contestania corresponents á *Dianium, Gaili, Saitz* y *Sethisa*, que forman la actual provincia d' Alicante y part de la de Murcia. Y com de la part restant ó meridional de la Contestania, es dir, la part de Murcia y Carthagea no tenim un sol poble que usés lo nostre símbol, tal vegada, rigurosament parlant, sols á aquesta part de la Contestania correspon lo dit nom, y com ja havém dit que la civilització Contestana era Iberenca y no Turdetana, los Contestans tal vegada s' anomenarían axís per demostrar qu' eran los amichs, los socis, los aliats dels Ibers, puig nosaltres no veyém que 's pugui treure lo seu nom mes que de la paraula semítica כנה de la que feren los grechs σύνδουλος *collega socius*.

Per lo demés, nos trovém en punt als habitants de la Contestania de ple acort ab lo canonje Lozano, y per nosaltres la civilització de la dita regió era tan asiática, tan semítica com la del resto del país del Ebro.

Y es la veritat que l' afany de fer de la Contestania un poble casi grech ha donat lloch á n' En Rada á dir cosas extraordinarias.

Diu l' académich de l' Historia, que la llengua del poble Contestá «era la grega, modificada per dos elements, l' assírich, y l' ibérich, y moltíssim més per l' egipci (1).

Veus aquí una llengua euskar-grega-assírica-egipcia, sobre tot egipcia, que cap llinguista sabria may com explicar, y de la que voldriam veurer lo seu *lexico*.

Nosaltres no intentarém ferlo per quant no havent may existit ni may pogut existir una llengua semblant en cap part del mon, seria trevall perdut lo que empleessem

(1) *Antigüedades del Cerro de los Santos*.—pl. 104.—Si la llengua de la Contestania era la grega com explicar lo que fa constar lo mateix Sr. Rada de que quant se trovan inscripcions gregas en los pobles espanyols son *en escasisimo número*?—*idem. idem. pl. 140.* ¿A nosaltres nossembla que si lo grech era la llengua del poble en grech s' haurian de trobar gran número d' inscripcions.

en explicar un impossible filològich; mes dirém en defensa d' En Rada lo qu' ell no ha dit portat de la pressió visible que li han fet los que han volgut fer de la Contestania un país grech.

Sobre un poble de llengua euskar, ne vingué un altre que parlava siro-árabe (*semítich*), y després un altre merament colonial ó mercantil que parlava grech.

Ab aquesta explicació estém conformes, ab la barreja de llengües que trova En Rada en la Contestania, puig no hi há confusió, y la nostra teoria històrica prova qu' en realitat fou axis.

Mes fer del grech la llengua del poble Contestá y dir que aqueixa llengua 's presenta *molt modificada per lo egipci*, es cosa que de cop un pot dir que no pot ésser, puig lo grech acaba per ser de moda en l' Egipte, mes l' Egipci en cap part se 'l trova modificant llengua alguna.

Dirán los qu' hagin llegit lo discurs d' En Rada que l' académich s' apoya en las lecturas fetas per ell de las inscripcions d' Elo, es veritat, mes com nosaltres dissen- tim molt y molt d' algunas de las ditas lecturas—y com per altre part d' inscripcions egipcias sols ne cita duas, (y en son lloch parlarém de la que declara ilegible)—d' aquí que lo dit no sia per nosaltres ni un argument ni una objecció.

La confusió arranca de l' idea *á priori* de que la Contestania era un poble grech, cosa que cap escritor antich ha dit ni insinuat; y del fet de trovarse en Elo tal acopi de monuments de carácter egipci-fenici que no se sap com compaginar, quan res es ja tan fácil per qualsevol dels lectors d' aquest trevall, y d' aquí resulta 'l qu' En Rada digui, qu' en lo Temple d' Elo «*viviría un colegio de sacerdotes osiriacos é isiacos: poseedores de la ciencia de los caldeos, llamados por otro nombre magos ó matemáticos... y que los griegos, autores de aquellos monumentos—dels que 's trovan en lo dit Temple—debieron traer consigo una colonia de egipcios, ó haber ellos mis-*

mos permanecido mucho tiempo en el vasto imperio de los Ptolomeos de Egipto, etc. (1)

Lo copiat, com se veu, no resisteix la més benévola crítica puig fer dels grechs,—i quant ja los grechs eran lo cervell del mon antich!—un poble que anava á buscar colonias al Egipte, cosa desconeguda fins ara, per colonisar altres països, es punt que ni compreném com se pot imaginar.

Nosaltres estém molt lluny de negar aqueix caràcter egipci de la civilisació de la Contestania, ¡cóm l' hem de negar si precisament es la més brillant demostració de la nostra tésis! y tant es axís que fins volém donar més forsa á n' aquest punt.

Havém dit que 'ls Chethas estigueren durant 500 anys ocupant com conquistadors lo baix Egipte; durant aquests 500 anys fou quan sortiren d' allí las expedicions que vingueren á la península pirenaica. Poble lo Chetha, com sabém sem.tich, en religió asírich, del seu contacte ab l' Egipte n' havia de surtir una barreja qu' havia de dar per resultat que las dos civilisacions se penetressin. Que aixó fou aixís ja ho havém dit, puig lo deu protector dels Chethas passa al panteó egipci ab lo nom de Set ocupant un puesto principalíssim. En son lloch veurém lo que 'n manllevaren los Chethas als Egipcis en punt á religió, que fou molt y molt important. En punt á las arts succehí altre tant, y ja ho veurém per lo clar més endevant, donchs al arribar los Chethas á Espanya arribavan *egiptisats*, y aquesta es la verdadera paraula.

Donchs sent aqueixos Chethas-egipcis, si 's vol aixís, los Fenicis primers habitants ó millor civilisadors de la Contestania, veus aquí clarament explicat lo caràcter complexo de la civilisació qu' acusan los monuments del Temple d' Elo. Quan tractém de la religió y arts del primitius Catalans se veurá fins ahont arribá aqueixa assimilació d' ideas per lo poble conquistador.

Ara, entrém en lo interessant estudi de la etimología y

(1) Idem. idem. pl. 106.

verdader nom de la Ciutat á la que correspon lo *Cerro de los Santos*, reduhida d' un modo admirable e inqüestionable per En A. Fernandez-Guerra á l' Elo del Itinerari de Antoni Pio, ab lo que demostrarem d' un modo riguros lo nostre tema.

No podentse sustraure també dit senyor á la idea de que en la Contestania tot es grech, se capfica ab lo que diu Strabó de que entre 'l Jucar y Carthagená hi havia tres ciutats ó colonias focences, y com d' aqueixas tres colonias lo nom d' una no compareix, puig las altres dos son Denia, *Dianium* y *Alonis*, Villajoyosa, á la tercera anónima vol referir Elo, de modo que portat d' aqueixa idea d' Elo y no d' Alonis diu que parla lo Bizantí quant fa á saber que hi havia tres ciutats famosas en lo mon ab lo nom d' *Elis*, una no distant de l' egipciaca Olimpia, altre en l' Arcadia, y la tercera en Espanya.

Mes aquí ja 'ns trovém ab una dificultat, y es que Esteve 'l Bisantí dona á la ciutat espanyola lo nom d' *Elis*, de modo que per reduhir *Elis* á *Elo* hi ha que comensar per admetre sens discussió, puig d' altre manera *Alo* també pot reclamar la cita del Bisantí. Si no dígui's, si *Elo* y *Alo* son gregas ¿d' ahont surt son nom?

Si abduas son gregas lo nom es lo mateix y surt d' 'Ελαια, l' oliva, ó bé, d' 'Ελάτη, 'Ελάται, lo «pí», l' «abet», la «palma». Aixó ja ho diu En Fernandez-Guerra. Mes hi há una altre arrel la d' 'Ηλις d' ahont 'Η'λιος, el Sol, y per fer que concordi lo dit pel Bisantí, com aquí se 'l fa nombrar expressament á Elo, diu dit senyor, «que certa afinitat al »pronunciarse deurían tenir las diccions *Elo* y *Elis*.» De modo qu' aquí novament nos trovém qu' havém de fer incondicionalment un' altre concessió, y dir que efectivament los grechs pronunciavan tan mal las paraulas de la seva propia llengua que *Elis* sonava com *Elo*, d' ahont per lo mateix qu' *Elo*, que 's troba més á prop d' *Elaia* qu' d' *Elis*, podria dir un graciós que 'ls grechs confonien en la pronunciació lo *Sol* ab l' *oliva*, tal vegada per anátesis de grandaria.

De las dos *Elos* que tenim,—*Elo* y *Alo*,—l' una es famosa per nosaltres per las sevas ruinas, importants y famosas no per lo seu mérit artístich, sino per la seva importancia històrica, y un altre *Elo*, famosa segons lo Bisantí. ¿Y per qué era famosa? Veus aquí lo que 's des-cuida de dirnos l' autor grech.

Obligats á endevinar aqueix punt y tenint en comte qu' una de las *Elos*, *Alo*, era marítima, ¿es cap disbarat dir qu' era famosa per lo seu comers?

Admetém, se dirá, per oposarnos un fet que sembla de dret destruir que *Alo* pugui ésser la ciutat anomenada per lo Bisantí. ¿Com pot ésser *Alo* ciutat famosa en lo comercial quant ni tant sols acunyá moneda? Veus aquí la seva importancia per terra. ¿Mes es aixó cert? Sembla serho puig fins ara cap numismátich ha senyalat las moneda d' *Alo*. Veyém si nosaltres sabrém trovarlas.

En primer lloch establint bé lo verdader nom d' *Alo*, puig que aqueix es corromput.

S. SANPERE Y MIQUEL.

(Seguirá.)

QUATRE MOTS

SOBRE LA POLICIA URBANA Y L'ORNAT PÚBLICH DE BARCELONA

I.

POCAS ciutats d' Europa presentarán avuy l' afany d' edificar que Barcelona; mes tampoch se trovará en tot l' estranger altre ciutat d' igual importancia, tan descuidada y ahora tan pobre de monuments artístichs.

Pera convencers d' açó basta fer un viatge per la nació vehina. Que se 'ns digui á la tornada, ingenuament, l' impresió que un experimenta. No se 'ns negará que l' interior ó ciutat vella, descartats certs punts, se trova estreta, bruta, mal empedrada y que la grandiositat y bellesa del *Ensanche* desapareixen dins d' espessas nuvoladas de pols, sols comparables á las que s' aixecan dels sorrals y carreteras. Un veu que l' individu alsa grans y bonicas casas, rodeja llurs entorns de frescos jardins, adorna y enriqueix de márbres y pinturas las entradas y fatxadas; qu', en una paraula, fa tot lo que sa fortuna particular li permet per hermostejar la ciutat ahont viu; mes al propi temps anyora la protectora acció d' una administració cuidadosa y entussiasta per lo bon nom y fama de Barcelona, no menys que per la comoditat de sos vehins.

Ben lluny estem de culpar á ningú en particular; pretenem tan sols consignar un fet que, no essent segu, es impossible desmentir. Y com aquest fet no es irremediable ni de molt, aném á proposar alguns remeys que, segons nostra humil opinió, podrian aplicarse, al fi y efecte de no seguir á la cua dels que portan, com en altres temps nosaltres, lo penó del progrés y del avens.

Es impossible negar que la construcció de la ciutat nova ha aplegat de sopte sobre nostre Municipi gastos de gran quantia, desproporcionats, si 's vol, als beneficis que d'aquella haja rebut; comprenem fins que nostres Ajuntaments, no avesats al principi á tan grans desembolsos, se troessin com sorpresos y no atinessin á cuidar á la vegada de la ciutat vellá y de la nova, fent lo necessari pera que, ni una ni altre, se ressentissen del pes que las novas cargas inflingian sobre l'administració municipal; mes han passat ja anys suficients perque puga coonestarse encara un fet que, sols aquella sorpresa de que hem parlat, podia disculpar, y cal convenir en que seguir axís seria en alt grau vergonyós.

Se 'ns dirá, potser, que lo remey sols tindrà lloch quan l'ajuntament vinga obligat á conservar no més, y nó á gastar ab indemnizacions y obras novas de importancia: que l'overtura de grans vías, los derribos y construccions de gran preu, impedeixen are lo demás y son la causa principal de qu'altres serveys quedin desatesos. No negarém que açó es una rahó; mes, fins admetentla com aytal, ne trovarém d'altres que probarán pot ferse molt y molt més de lo que 's fá.

Ja ho hem dit avans: la ciutat vella es estreta irregular, lletja, mal sana; condicions que resalten cada dia més als barcelonins mateixos que, sens mourers d'aquí, dónan un paseig per la part nova. Al tornar á dins, lo contrast los fereix y 'n ténen prou pera sentir la necessitat de reformas qu'els provehexin del llum y del ayre que 'ls manca.

¿Los trevalls de nostres ajuntaments responen per ventura en lo interior á aquestas necessitats?

Es induptable que nó. Trasant tres grans carrers de reforma, que Deu sap quan temps quedarán en projecte, van creure ferho tot. Entre mitj d'aquestas grans vias quedan un sens fí de carrerons molt més estrets y foscós que 'ls del cementiri, destinats á morts, y si acás s'intenta millorar algun d'aquells, tota la millora 's reduheix á senyalarli quatre ó sis pams més d'amplada, sens corretjir per açó sa curvatura ó sas irregularitats. Mentrestant las casas vellas se renovan, reculant sols aquells pams, fent eternas axís las esses y reconadas, y Barcelona, cada jorn que passa, pert los medis de fer desapareixe los carrerons qu'ab major previsió podia haber destruir fácilmente. Iglesias y edificis públichs que, tant pera la perspectiva com pera la necessitat d'esbarjo y salubritat, deurian estar sino

aislats, precedits quan menys d' una bona plassa, segueixen enterrats entre carrerons ó migradas plassetas, sens que, ni remotament, se pensi en rodejarlos del espay que ab bona lley los hi pertoca. Lluny d' açó. are mateix s' ha tractat de suprimir, en lloch d' aixamplar, la plassa que s' habia dexat devant d' un dels principals edificis de la Barcelona moderna. Es donchs evident qu' en aquest ordre de cosas, seguim per un camí oposat del tot al que d' anys há emprendueren las altres nacions civilisadas.

Per açó nosaltres, que estimém lo bon nom de nostra terra com lo nom de nostra mare, que 'ns torném rojos al sentir descobrirli una falta com si sentíssim mal parlar de la que 'ns doná la vida, nosaltres que tenim clara conciencia de lo molt que val y de lo molt que pot; nos condolém de veure descuidada y mal vestida á la que, per sas condicions morals y de fortuna, galejaría com gran senyora entre sas jermanas més bellas y ostentosas, si 'ls encarregats de dirigirla y administrar sos interessos, ho fessin ab tota aquella previsió y, al mateix temps, ab tota aquella empresa y entussiasme que 'ls grans éxits reclaman.

Prou sabém qu' açó es difícil. No preteném haver trovat la solució complerta del problema; tal volta posats á realisarho nos estrellariam més prompte que tots los altres; mes lo bon desitj es títol bastant, segons creyém, perque se 'ns escolti quan menys y s' examínin nostras rahons pera aprofitar d' ellas tot lo aprofitable, sisquera siga ben poca cosa.

Consti, donchs, que no aspirém á res més, y sobre aquest peu marxarém de dret al assumpto, apuntant totas aquellas indicacions que 'l nostre zel nos ha inspirat, tant pera la millora de la ciutat vella, com pera l' hermosetj y conservació de la nova y tot lo que es de interés comú á las dos.

II

Apuntats quedan los defectes principals de que pateix la Barcelona antiga. Apinyada com totas las vilas del mitj dia que més conservan de son antich plan, subjecte per llarch temps á viure enrotllada de pedra; la trová lo desvetllador de nostre setgle, quan arrivá á llur port en ferrat baixell entre la fumareda del vapor qu' en sas entranyas brunsia. Ben prompte Barcelona vá compendre lo que significava l' estrident xiu-

let d' aquella extranya màquina, y sacudint la peresa del llarch son en qu' havia viscut desde sa perduda independència, s' entregá al treball ab la frisansa del que veu en ell una força de redenció. Desde llavors lo comers y l' industria prengueren aquí gran desenrotllament y de las quatre provincias, per no dir de totes parts de Espanya, vingueren y van venint encare onadas de gent afanyosa de treball. Lo cercle que contenia una població d' unas vuitanta mil ànimas, se vejé ben prompte obligat á abrigarne mes del doble, y per lograrho, ja qu' ell no podia esbotsar ó axamplarse, fou precís alzar las casas augmentant lo nombre de pisos que cadascuna tenia. Lo trànsit devingué cada jorn mes gros y per tant més difícil; crexeren las necessitats públicas y res se feu pera satisfacerlas, las plassas, avans suficients y solejadas, varen apareixer estretas, foscas, humidas, y ab mes rahó, casi bé, tots los carrers. Caygueren los convents, caygueren los palaus y las presons, y en lo lloch que ells y 'ls horts del interior ocupavan s' hi feren novas casas. Mes com la construcció d' aquestas responia á una necessitat urgent é imperiosa y la necessitat no té lley, s' approfita pera ella tot l' espay possible, dexantne una cantitat mesquina pera vía pública.

Ni açó fou bastant. Barris d' importancia naixeren á son entorn, prestantse á rebre als qu' á dins no cabian y per fí 's vejé qu' era indispensable rompre las lligaduras, destruir las murallas y aixamplar la ciutat fins unirla ab los suburbis y esténdrela á més enllá.

Lo plan de la ciutat nova, á falta d' altres cualitats, té, quan menys, la d' esser grandíós en la extensió y amplada de sas dretas vías, y aixó fá més remarcable l' estretó y tortuositat dels carrers vells que, per altre part, no poden ja engolir lo moviment de gent y carruatjes que va creixent, creixent cada jorn.

Lo primer, donchs, que deu ferse en la ciutat antiga, tant per son hermesetj com per la comoditat y salut dels habitants, es aixamplar sos carrers y plassas, destruint los carrerons y obrint grans vías transversals que tot alhora favoréixin la circulació dels aires purs, fássin espayós y cómodo lo trànsit y pósin ab la deguda consonancia aquesta part de ciutat y la part nova.

D. Domingo Call, no hi ha molt temps, vá estudiar y proposá en lo *Diari de Barcelona* los medis ab que 's podrian realisar, sens gran detriment del comuns interessos, algunas de

las grans milloras que fá anys están en vía de projecte. En aquell conciensut trevall, póden los ajuntaments buscar, donchs, las fonts económicas de aquesta classe de obras. Nosaltres hi afegirém únicament algunas reflexions que no miran al moment de la realisació de tal ó cual obra, sino á la reforma general de Barcelona.

Creyém que, pel prompte, deuría estudiarse molt detingudament un plan complert de nous alineaments, fet sens la pressió de cálculs económicos, obehint tant sols á las necessitats actuals y esdevenidoras de l' higiene, la comoditat y la belleza, sens aprensions ni pobresa d' esperit. Obtinguda en lo paper una reforma grandiosa y armónica, tindriam lo fonament d' una obra digne y eminentement útil que 'ls anys anirian realisant des que 'l plan fos oficialment aprobat. Los medis económicos de lograrho, deurian esser objecte d' un altre estudi que escapa á nostra humil competencia; pero es segur que 's trovarían com se trova tot, cuan hi ha talent y voluntat pera buscar.

Pel prompte, nosaltres veyém en aquest sistema varias ventatjes grans: la de posar aviat á totas las administracions de nostre municipi en la condició de poder empendre la part de reforma que de moment se presentés més necessaria, sens la pérdua de temps que exigeix la tramitació de tot nou plan, per petit que sia. Ab lo general, hauriam guanyat la cantitat incalculable de temps que s' ha de perdre tramitant l' aprobació de mil plans parcials y quedaria sols la feyna d' impulsar las expropiacions cuan fos in necessarias. Tindriam per altre cantó falladas d' un cop totas las reclamacions que 'l tractarse d' imposar nova *linea* procuran sempre los interessats fer valdre, y sobre tot se n' estalviarian molts y molts degudas á la falta de previsió dels ajuntaments, que sols se recordan d' aprobar plans de alineaments cuan se l' hi ocorra á algun propietari enderrocar sa casa pera bastirla de nou. Allavors aquest demana *linea* y, ó s' ha de consentir que reedifiqui sobre los fonaments antichs ab gran detriment dels interessos comunals, ó s' ha de sostindre una llarga qüestió, sobre si pot ó no obligarse al interesat á esperar que la nova *linea* estiga aprobada. D' açó 'n surten perjudicats lo comú, lo particular y lo bon nom de l' administració pública.

Además d' aquestas, resulta també un' altra ventatje importantíssima, y es la de que tot lo conjunt de reformas que conté

lo plan, es armónich, té unitat; en una paraula, conspira á con seguir un fi determinat sens tortas ni voltas inútils y disbaratadas. Lo revés passa quan no 's fan més que petits plans parcials; se mira, sols, á una necessitat de moment, y prompte 's veu que, lo fet, ha de destruirse al poch temps per insuficient y mesquí, ó bé perque no pot posarse en armonía ab un' altre obra de major entitat. Allavors gracias que 'l Comú puga executar sa obra, pagant per nou lo qu' hauria obtingut á preu de cosa vella.

Barcelona presenta innombrables exemples que proban lo qu' estém dient, y bastará pel nostre cas, citar lo de l' overtura del carrer de Mendizábal, que no enllassa, ni podrá enllassar ja, ab lo que s' está obrint en lo solar de la Universitat vella, que deuria ésser sa natural continuació pera arribar després en línea recta fins al *Ensanche*. D' exemples com aquestos ne podriam citar molts y se 'n presentarán més y més de nous, fins que 's pensi seriament en fer lo qu' avans hem indicat, sens donar entrada á mirar estretas ni espantarse per l' import d' unas reformas que s' anirían fent poch á poch y no deuria pagar una sola ni duas generacions. Tinguin per concluyent que l' avaricia ab aquesta materia, en lloch d' acabar per l' heréu, va preparantli una ruina segura, y sinó perqué avuy haurém de gastar tant pera obtenir los carrers y plassas grans que necessitem en la ciutat vella? Tots los actes racionals han de obehir á una causa, seguir un criteri y dirigir-se á un fi determinat. Las vacilacions no portan mes qu' efectes mesquins y contraproduhents, en la major part dels cassos.

Creyém inútil dir que en lo plan general de reforma hi comprenem los projectes necessaris de plassas al entorn dels edificis públichs de que hem parlat avans y de plassas ajardinadas ó *squars* per esbarjo é higiene dels barris respectius. L' arquitecte intel·ligent que fes lo plan, deuria pensar en tots aquestos serveys d' indispensable necessitat, com pensaria també en las reformas que déuhen introduirse sobre lo concernent á la situació de máquinas, depósitos y establiments de materias perillosas, molestas ó mal sanas y en varios serveys públichs.

Peró además d' açó y per mentres passarian los anys que la execució de la obra demana, nostres ajuntaments deurían atendre ab més sollicitut que no aténen, á los serveys ordinaris de policia urbana y d' ornat públich.

Uns y altres no son tan costosos ni difícils de conseguir cóm sembla. Lo que 's necessita es procedir també en açó ab método, obehir á un plan, establir un sistema ben meditat y seguirlo al peu de la lletra; nó obrar com ara, d' un modo insegur y capritxós, posant aquí un fanal de forma nova entre mitj d' altres vells, empedrant la calçada d' un carrer y deixant desnivelladas ó gastadas las aceras ó permetent, quan una casa recula, que quedi lo nou tros de vía pública sens empedrar ó mal empedrat, etc., etc.

Los petits detalls son los que més descubreixen lo poch cuidado, porque á tothom se li acut que lo gros es massa fácil de véurers porque puga passar per alt. Açó demostra, donchs, l' esment que deurían posar en lo desempenyo de sa comissió 'ls qu' están encarregats de vetllar pel bon ordre y cumpliment d' aquells serveys.

Las dos cosas que més pobre idea donan del gust y cuidado de nostres administracions municipals; en eixa materia, son la falta d' estátuas y monuments y lo poch zel que 's posa en acabar las obras que s' emprenen.

Pòtser no hi há ciutat al mon de la importancia de Barcelona qu' estiga tan pobre, tan miserable de monuments. Qualsevol creuria que ni Catalunya, ni sa capital, han tingut un home digne d' eterna recordansa; qualsevol creuria que no hem tingut historia propia, ni fets gloriosos que perpetuar, qualsevol creuria qu' aquest poble es un poble indiferent á sas ilustracions, al art y al bon gust y que ni artistas té!

Si 's destinés cada any, tant sols una partida de dotze á quinze mil duros al ornat públich, aplicantla ab algun talent, veuríam dintre poch temps transformat l' aspecte artístich de Barcelona y tot alhora 's fomentaria l' avens de l' escultura y de las arts decorativas en lo género monumental que, per la falta de protecció, arrastran aquí una vida esmortuida.

Si no fem açó, Barcelona no deixarà d' ésser més qu' un poble gran y jamay se presentarà als ulls dels poch viatgers que la visitin, com una gran ciutat. Si no fem açó, no veurém may entre nosaltres als bons artistas que la naturalesa 'ns concedeix, ni 'ns visitarán més que las personas que per precisió tingan de venir, ni figurará may nostra ciutat entre las que li pertoca figurar per sa riquesa é importancia.

Iguals consideracions s' acuden al contemplar suspesas anys y anys las obras comensadas. Pera tenirlas aixís val més no

empéndrelas, y per lo tant seria més racional esperar á tenir reunits tots los fondos necessaris y vensudas totas las dificultades qu' una bona previsió sab descobrir; puig sempre 's contempla ab molt més gust una cosa modesta, pero acabada, qu' una gran obra á mitj fer ja entregada al oblit. Son aspecte es més desolador que 'l de las ruinas; no parla com aquestas d' un passat interessant; revela sols un fondo d' impotencia ó bé de deixadés que may sol ésser propici á ningú. Ademés, aqueix abandono es causa moltes vegadas de reparacions tan grans, que la obra resulta doble cara de lo que hauria costat.

Més podriam dir encara sobre la ciutat vella, però 'n farém gracia á nostres lectors per no ésser pesats en l' exámen enutjós de nombrosos detalls.

III

Passém ara á ocuparnos del *Ensanche* ó ciutat nova.

No parlarém de corregir lo plan d' aquesta part de ciutat com ho reclamarian tal volta sa fatigosa simetria, la necessitat de artísticas perspectives pera dar visualitat á monuments y edificis públichs y com ho demanarian també, sens dubte, rahons d' altre classe. Es espayós, suficient, armónich y açó 'ns fa perdonable lo demés. La llibertat d' edificar en tota sa *área* que nosaltres no hauriam segurament concedit per varias rahons, si no aném errats, poderosas, ha fet que avuy siga ja compromes, sino impossible, introduir cualsevol reforma important en son trassat. No pensém donchs en açó y contemnos ab cumplir ben bé lo pensament del autor, completantlo ab detalls d' execussió dignes de l' obra, que, no per ésser un poch defectuosa, deixa d' honrar lo nom de son autor y de la ciutat qu' está realisantla.

No 'ns detindrém á aprobar la necessitat de trasladar al *Ensanche* molts dels establiments públichs encaixonats encare dintre dels estrets carrers de la ciutat vella, ab manifest detriment de la salut pública y dels infelissos qu' han d' habitá dits establiments; no 'ns planyerém de la poca previsió que l' Estat, la Provincia y 'l Municipi han tingut al no comprar los principals solars que fan fitxada á plassas ó á bons punts de vista, pera bastir allí aquells edificis, ab lo qual haurían guanyat ells y l' aspecte general de la població. Sabém que no sempre las caixas públicas se troban disposadas á fer consem-

blants gastos, y compreném, per lo mateix, que puga disculparse á ditas entitats. Sígens emperó permés, remembrar la conveniencia de no desperdiciar, en quan se puga, l' ocasió d' adquirir solars ben situats per l' edificació dels establiments qu', á causa de sa importancia, cal que tingan punt de vista ó que, per lo especial de llurs serveys, es precís qu' ocupin determinats llocs.

Per iguals motius no censurarem enérgicament la deixades de no haber comensat per fer desapareixer del nou camp urbá los torrents, barranchs, vías de ferro y construccions qu' impossibilitan l' edificació y la comunicació directa d' uns barris ab altres, ensemps que sont per l' home y la propietat perill constant y temible. Mes també aquí se 'ns ha de permetre recordar á nostres ajuntaments l' obligació que sobre ells pesa de fer un poderós esforç, si no vólen seguir perjudicant injustament interessos sagrats y desitjan donar al *Ensanche* la vida, seguritat y comunicació degudas.

Fora d' açó, altres punts hi ha que tocar no menys importants, encare qu' al primer cop de vista no ho semblin.

Doném en primer lloch per repetit aquí lo qu' hem dit respecte al ornat de la ciutat vella, fent observar que las dimensions de las grans vías, plassas y pasetjs ho exigeixen encare més, com també 's prestan més á fer lluhir las obras monumentals. Una bona font, una estàtua, rodejadas d' arbreda se destacan molt millor y brillan molt més que sobre un fons de pedra ó encaixonadas en petits espays, mancats de llum y perspectiva. Al mateix temps, los grans espays, semblants á las amplas salas que reclaman algun moble á son centre pera destruir la freda monotonía de son extens sol, demánan també alguna cosa que 'ls ompli y animi fentlos perdre lo carácter de desert que d' altre modo presentan. Contempléu per un moment, lo Saló de S. Juan, la Plassa de Catalunya, la d' Ausias March ó bé la de Tetuan y diguéume si, per més ben urbanisadas qu' estiguessin, no hi trobaríau á faltar fonts abundants y estàtuas ó monuments, que tot alhora las adornessin y féssin al viandant més agreable sa passada? Los pobles dotats de sentiment artístich, han comprés aquesta necessitat y hán fet de llurs vilas animats jardins, benvolguts de propis y estranys, tocantne no sols los beneficis morals de la cultura, sinó també las ganancias inestroncables de l' aplech cónstant de gran nombre d' estrangers.

Es, donchs, hora ja de que 's pensi en hermostrar de la manera corresponent los punts principals de la ciutat nova, fent que la mà divina del art escampi sobre ells lo fruyt deleitable de l' inspiració, ja pera distraure'ns de las miserias de la vida, ja pera fomentar las grans virtuts, posantnos per sempre á la vista las ilustracions de nostra historia.

Mes ensemps qu' açó, déuhen nostres ajuntaments mudar d' un tot lo sistema d' urbanisació que 's vé aplicant al *Ensanche*. Lo primer y més capdal fí á que deu respondre tota urbanisació, es lo de la netedat, y no es per cert lo millor medi d' obtenirla, l' engravar los carrers com carreteras y conservarlos además tan aixuts y descuidats com pot estarho la pitjor d' aquestas. D' açó resulta que, quan plou, s' omplen de tolls y fanch, y quan fá temps sech ó ventós, están intransitables, per causa de la pols; de manera que may están nets ni es cómodo atravessarlos. Los cotxes y carros que 's veuhen obligats á passarhi, s' omplen de fanch fins als botons de las rodas y al entrar en la ciutat vella van escampantlo sobre l' empedrat. Açó porta ab sí gastos incalculables de reparació y neteja, pera no obtenir may ni una ni altre, com fora degut. Tot l' any lo municipi ha de mantenir nombrosas brigadas de peons pera trossejar pedra, omplir sots, arreplegar lo fanch y la pols y, ni un sol dia, lo vehí de Barcelona pot respirar un aire pur, ni trepitjar un carrer net.

Es donchs indisputable que 'l sistema d' afirmat dels carrers del *Ensanche* no pot ésser mes dolent, y que están interessats en substituirlo no ja sols los propietaris de dita part de ciutat, mes també los habitants de la vella, lo bon nom del Municipi y, lo qu' es més encare, la salut pública.

Los primers pagan contribució com propietaris de fincas urbanas y tenen dret á exigir que se 'ls donguin las comoditats d' una urbanissació com cal; los segons no poden consentir que per la deixadesa en que 's té l' *Ensanche* s' omplin de fanch y pols los carrers del interior qu' ans se véyen lliures d' aquestos inconvenients.

Nos dirán, ben segur, que 'l Municipi no ha estat ni está en situació de gastar lo qu' importarian los empedrats dels llarchs y amples carrers del *Ensanche*.

Deixant apart la qüestió, pera nosaltres no resolta, de si ben calculat lo qu' avuy se gasta ab afirmats de grava y sas contínuas reparacions, resulta tal volta més costós de lo que seria

per sa major duració un empedrat consistent y ben fet (y entenguis que no tenim per tals la major part dels del interior); deixant apart aquest punt, que valdria la pena d' ésser estudiat per persona competent, creyem pogué dir qu' aquella objecció no justifica l' actual estat de cosas.

Per tot arreu hont se dona á la policia urbana l' importancia que li pertoca, s' estudian seriament los medis necessaris pera tenirla á la major altura possible, se rebutjan los sistemas y materials que per causas y circunstancias propias de localitat no produheixen bons efectes ó resultan excesivament cars, y 's fan tots los ensatjs qu' un bon éxit requereix. Un estudi detingut del clima y dels materials del país y la deguda comparació ab lo qu' altres poblacions més avansadas fan en la materia, dona los medis de perfeccionar lo imperfecte; mentres que lo insistir sols per rutina en l' aplicació d' un sistema que la simple vista condemna, no pot produir sino un estancament vergonyós que per, cert no favoreix mica á la ciutat que 'l consent.

Tothom qu' ha visitat París ó Ginebra, ciutats models en aquest ram, ha pogut observar que, desde fa alguns anys, van substituint los empedrats ab un asfalt que permet la circulació rodada perfectament y es al mateix temps, segons noticias, molt mes barato qu' aquells. Lo moviment de París deu voltas superior al de Barcelona y lo fer allí molta mes calor qu' aquí, han d' ésser, segons sembla, garantia bastant per creure que á falta d' altres medis més ventatjosos, podria adoptarse pera nostre ciutat nova aquell asfalt. Las cualitats que presenta á primera vista son dignes del major elogi. Com tot betum ó pasta, ofereix las ventatjas que per escombrarlo presenta una superficie plana y contínua, lliure de junts y espays més ó menys vuyts. La falta mateixa de ressaltos, fá que rodolin per ell los carruatges suaument, sens l' enutjós soroll que produheix la pedra, y que 'ls animals pugan arrastrar sa carga més fácilment. No ocasiona pols, ni fanch, ni las rrelliscadas qu' altres betums més durs, y ab una ruixada de manguera 's queda net com un espill.

Si tot açó ho descubreix lo mer viatjer al trepitjar los carrers de París, tan frequentats per los barcelonins ¿com no ha cridat l' atenció de nostres ajuntaments y no s' han fet (que sapiguém) las averiguacions necessarias per veurer si podria aplicarse dit asfalt als carrers de nostre *Ensanche*? Es que s'

ha rebutjat de bon principi per falta de aygua ab que regarlo sovint al estiu perque no 's derriteixi ó aclivelli? Si es així, creyém poch pensada la resolució.

Pera remullar l' asphalt, com avuy pera combatre la pols, no es indispensable aygua de primera calitat ni aygua dolça sisquera; y, aquí hont tenim la mar, es ridícul pretestar falta d' un caudal per aquestos serveys. Si 'l Municipi no disposa, com deuría, d' un caudal d' aygua dolça, bastant á satisfer plenament tota mena de necessitats públicas, deuria quan menys complementar l' escassés ab aygua de mar, aplicantla á tot lo que li permeti, y no creyém que fos obra superior á sas forsas l' obtenirne una bona cantitat per elevació y distribuirla per carrers y plassas mediant la canalisació necesaria. L' aygua es lo primer element que la bona policia urbana exigeix, y, en payssos calurosos, es además necessitat indispensable pera contrarrestar la calor del sol y lo desenrotllament del miasme qu' aquell tant favoreix.

No tenint donchs possibilitat de provehirnos ben prompte d' un gros caudal d' aygua dolça, deu nostre Municipi proporcionar-se al menys aygua salada pera dits fins. No creyem que la sencilla arruixada del terré, empedrat ó asphalt pugja perjudicar la vegetació; més si anessim errats ¿no 's trovaría per ventura la manera d' evitarho, cuan la marina ha trobat hasta lo medi de fer de l' aygua salada, aygua per beure y cuyná?

Tingas además present que, segons probalitats fundadíssimas, sens tardar molts anys, veurém substituït lo gas per la llum eléctrica, y si per obtenirla es necessari un motor, no fora tal vegada difícil que lo mateix que, de dia servís pera pujar l' aygua, alimentés á la nit l' iluminació de tota ó d' una gran part de ciutat.

No ignorém qu' además d' aquestas, hi ha encare moltes obras, moltes milloras á que deurian dedicar especial atenció nostres ajuntaments, y de bona gana las aniriam indicant; mes no ho farém per temor d' esser pesats. Contents quedariam ab que aquestas pocas ideas trovessin eco en las personas que, per sa posició ó competencia, póden examinarlas ab algun fruyt y realisar las que 's creguessin acertadas.

NARCIS OLLER.

UNA BRUXA

EN LA

CAMBRA DEL TORMENT

PER demunt les atapahides branques d' un frondós bosch d' alzines, s' alsa encara avuy, convertit en habitacib d' humils masovers, l' antich castell de Savassona, situat en un dels punts més culminants de la serra que separa la plana de Vich del territori anomenat les Guilleríes.

Hi residía en temps del feudalisme una forta rassa de barons á qui la sort de les coses doná sobre les montanyes y afraus de la rodália quasi podriam dir' sobiranía plena y omnímoda; pus que 'l baró del castell exercía sobre Savassona, Sau y Tavertet, jurisdicció alta y baxa, civil y criminal, mer y mixte imperi; prerrogatives que, segons les lleys y costums feudals, equivalían poch menys que á les reys de la Corona, y que no tots los magnats, senyors de vassalls, certament no tenían pas otorgades.

Entre la pols dels arxius jau oblidada l' historia de la *cort* senyorial de Savassona, que tal volta no sempre aconsellada per assessors de prou moralitat ó doctrina, qui sab si haurían envejat de vegades los seus vassalls la condició diversa d' altres terres que desde 'ls espadats cims de Savassona s' oviran, subjectes á batlles, veguers

y jurats per delegació reyal directa. Una de les planes de dita historia ha arribat é nostres mans per atzar; y, no per fer retrets al senyor de Savassona de poch just ó entés en materies curials, sino per desenterrar del passat idees no mortes encara del tot en nostre segle, aném á mostrarla aquí á la plena llum del dia.

Era en 1618 senyor de la baronía dessus dita l' il·lustre y noble Anton Vila; jutge y assessor de son tribunal ó *cort*, Martí Joan Campana, ciudadá de Vich; y procurador fiscal l' honorable senyor Baltasar Pla. En 12 desembre del any citat rebía aquest tribunal una cédula de prevenció, que, al peu de la lletra extreta de son original, comensa d' aquesta manera:

«Dijous á vint y hu del mes de Fabrer any de la natiuitat del Señor mil siscents y divuit, dins las Carcers reals de la Ciutat de Vich ahont es comedit territori. Essent personalment constituits lo Mag.^{ch} Señor Joan Pere Angelet procurador general de les baronies y Jurisdiccions del Ill.^{re} y noble Señor Don Antón Vila de Savassona en Vich populat Señor y Baró dels Castells y termens de Savassona, Sau, etc. y lo Mag.^{ch} Señor miser Martí Joan Campana Doctor en drets en la dita ciutat de Vich populat Jutge y Assessor delegat de dites baronies y termens, Baltasar Pla procurador Fiscal de la cort de dites baronies ensemps ab mi Antoni Illa Notari y Scrivá de dites baronies, lo Mag.^{ch} Señor Francesch Martines Doctor en medicina, Joan pau Pera cirurgia ciutadans de Vich, y Joan Font nunci comisatge de la cort de la vila de Sallent bisbat de Vich per efecte de executar la Tortura en la persona de Francina Solana viuda.

La cual de manament de dit Señor procurador general fou manada aportar y ajeguda en un banch en la cambra dita dels torments de las ditas presons reals de Vich, en lo qual lloch hi ha Pa, Vi, Foch y llum y altres cosas necessaries per dita Tortura. Per dit Señor Jutge y Assessor delegat predit fou dit y exposat á la dita Francina Solana lo seguent. So es Francina Solana ja sabeu com estau

condempnada per lo Señor Don Anton Vila de Savassona de qui sou vassalla de consell de son asesor predit amort y atortura perque digau la veritat quinas personas en vostra companyia han usat del art de bruja y se son ajuntadas en los aplechs ajusts y jochs del Dimoni digau la veritat no vullau que vostres carns sian massaradas ni maltractades. Altrament se procehiría en executar dita sentencia y acte de Tortura.

»E la dita mado Solana diré Señor per amor de Deu Senyors nom tormentian nim maltracten de ninguna manera que jo diré la veritat de tot alló que sabré que no vull que mas carns sian maltractades sino que vull dir la veritat y descarregar ma consciencia. Y axí diré que jo es veritat que som estada Bruixa y he usat de aqueix mal art alguns trenta anys fa poch més ó manco.»

Segueix ara la primera entrevista que confessa haver tingut ab lo dimoni, que diu fou «prop de Fontsamallera», lloch del centre de les Guilleríes; y continua aixís:

«Apres en altra Jornada quem recort fou lo dia de Santa Magdalena jom recort molt bé que també nos juntarem molts bruixs y bruxas en un lloch ques diu las palancas de Casserras ¹ que jo vaig partir de Casa mia que lo dit dimoni me vingué acercar aixímateix im digué men havia de anar ab ell fins aquí baix, y axí jo me vaig untar així mateix ab dits unguents y men aní acavall ab dit dimoniot en forma de un canot palut pels negrots, quant fuy en dit lloch de las palancas de Casserras viu lo dit dimoni ques fa dir Bersabuch en forma de cabronot ab la banyota al front y en dit lloch també joni coneguí á tots los dalt dits y anomenats y anomenades. So es Marianna Corbera, na Masrromeva vella, Margarida Quer, Montserrat Quer, Sagimona Quer, madona giraldona muller den giradó de parroquia de S. Juliá de Villatorta que abans fou viuda relictá de Joan Fatgedas moliner de Vilanova,

¹ No molt lluny certament de Savassona estava l' antich Castrosserras ó Castrom-serra, castell romá, famós al comensar la reconquista, y monastir després de Clusüesens, ab jurisdicció feudal també. Del últim hi ha encara restos dignes d' estudi.

na baldana vella de Carós, y Joan Pagés de S. Andreu de bancells y molts y moltes de altres bruxas que ara á mi nom recordan los noms ni las conexía, sino quem recort que nosaltres tots y totes quant arribavam en dit lloch ab lo dit dimoni totas li feiam acatament y li feiam la ben vinguda y li deiam be siau trobat y inclinavem lo cap y ami me recort que los uns parlavem ab los altres y ab lo dit dimoni. Y après lo dit dimoni se posave aballar y saltar ab nosaltres que jo també ballí un poch, y après menjarem y beguerem y après lo dit dimoni nos digué y predicá que en nom del diable y del dimoni y de Satanás y en despit de Deu fessentot lo mal que poguessem, y après lo dit dimoni estant assentat ab un banch ó cadirota de fusta, tots lo anavem adorar que los homens li donaven y oferihen diner y nosaltres donas li oferihem candela. Y après resolguerem tots y totes ab intervenció é inducció del dit dimoni de fer caura pedra, y axí me recort que lo dit dimoni ab algunas altrás bruxas y en particular ab na Corbera que entenguí jo que aquexa ho havia demanat y requerit que fes caura pedra á Sau y varen fer alguns conjurs ab intervenció del dimoni, y remanaven un poquet laigua, y tantost viu jo que isqué unafumas sota y prest se congriá lo gran mal temps, y axís nos ne anarem tots y totes ab dits mals esperits y dimonis y ab lo mal temps. Y per causade dita Corbera ferem caura una gran padregada en la parroquia de Sau, y quant forem en vista de Vilanova lo Señor Rector de Vilanova que senyava lo dit mal temps, nos girá per ter avall y jo me restí v vaig dexar los altres y me isquí de la compañía á la pineda devant y en vista de les talladas de Vilanova que fins aquí arribá dit mal temps y aquí men isquí jo y men torní á casa mía y me sabé molt greu.»

Se interrogá desseguida á la processada sobre punts més generals, y *aportada en lo porxo de dita preso*, se li llegí la declaració feta que, essent ratificada en totes les seves parts, firmá, no sabent escriurer la Solana, Pere Màrtir Comalada, mercader y ciudadá de Vich.

De la fi de la suposada bruja res hem pogut rastrejar, y sí sols que, segurament á conseqüencia de la deposició dal transcrita, fou presa prop la Sauleda per un fill d' aquest mas, jurat de S. Juliá de Vilatorra, na Giral dona. Aquesta, empero, negá rodonament, segons l' original de sa declaració que tenim á la vista, tota complicitat en los fets que la Solana li atribuia, demanant per axó, ab oferiment de prestar caució fideijussoria, ésser escarcerada.

Si ab tanta apariencia de formalitat, gent que devém presuposar séria, prenían, al comensar lo disset setgle, les coses de bruxeria, (y com aquest mils processos guardan los arxius á Espanya y en diverses nacions d' Europa) ¿qué té d' estrany que encara avuy, al fer lo campanar del poble vehí senyal de *mal temps*, tanta fressa se moga en moltes masíes montanyeses per matar ab bales benedides la bruja que, colcant la broma de devant del temporal, guía contra 'ls esplets de la terra les tempestes? Aquell segle fou certament lo segle de les bruxes, y afluxat un poch lo rigor inquisitorial contra 'ls heretjes, se vejé per tot l' interveinió directa del esperit del mal en los actes del home. Qualsevol, donchs, que sia l' origen de la creencia en les arts diabóliques, es indubitable la forsa que tant fondes arrels li feu posar, que molts anys de predicació de doctrines contraries al esperit que l' alentava no han pogut encara arrancar del sentiment del poble.

JOSEPH MASFERRER ARQUIMBAU.

LO RAT PENAT.

Poesia dedicada al establiment de la Societat del *Rat-penat*.

I.

ENTRE totes les varies criatures
Que criá el Pare Etern, pures é impures,
Hiá un pobre animalet,
Tan lleig, tan malastruch, tan miserable,
Que ducta el mon si es ell ó es el diable
Qui l' ha infantat y fet.

De rata té lo pel, de ausell les ales;
Mes, despullat de plomes y de gales,
Volant en la foscor,
Pareix una fantasma ó mala cosa,
Un confús *no sé qué*, que 'ns causa nosa,
Un *no res*, que 'ns fa por.

En tenebrós forat ó cova humida
Passa, tot sol y mut, la trista vida
Mentre el sol resplandeix;
A la nit, vola incert, y torna y gira,
Tremolejantse tot, com si fugira
De algú, ó de sí mateix.

A vegades los jics, gent sinse entranyes,
L' acacen, van armats de llargues canyes;
Y quãt l' han capbusat,
Ab joya gran y xillerisa rara,
Mel claven á una porta, viu encara,
Al pobre Rat-Penat!

¿Per qué eixe animalet, que 'l mon menysprea,
Ennoblit, agrandat en nostra idea,
¡Oh amics, ó germans meus!

Lluminós l' admirem y plé de gloria,
Com l' áliga triunfal de la victoria
De Júpter als peus?

¿Per qué 'l veig, ab ses ales eixamplades,
Senyorejar los vents y nubolades;
Estendre el valent vol
Sobre el passat llunyá, sobre 'l pervindre;
Muntar al cel, y fit á fit sostindre
Tota la llum del sol?

Eixe misteri, pera gents estranyes,
L' explica el crit que surt de les entranyes
De tot bon valenciá:
¡Sant amor de la Patria Llemosina,
Inspira tú la historia peregrina
Que brota als llabis ya!

II.

Era un Rey: los nostres avis
El veren: los cabells rulls;
La mel de amor en los llabis,
La llum divina en los ulls.
La Creu en lo pit portava,
En los combats li donava
Sent Jordi son caball blanc!
Y sa espasa, raig de guerra,
Feu fructificar la terra,
Regantla ab heroica sanc.

Sempre, baix les dures malles,
Sentiments servava purs;
Com guanyava les batalles,
Aixis dictava els bons furs.
Era, en pau y en guerra, exemple
Dels grans; humil en lo temple;
Ministre armat del Senyor:
Tal, admiració dels pobles,
Veig, en llegendes y cobles.
A Jaume, el Conqueridor.

Tot joyós, gentil y alegre,
Tot falaguer era en ell:
Sols paurós, sinistre, negre.

Sobre lo daurat capell,
 En lo lloch del real signe,
 Ab ulls de esperit maligne,
 Badant la gola afamat,
 Les verdoses ales hertes
 Estenia, sempre obertes,
 L'espantable Rat-Penat.

Era senyal y figura
 Del combat penós y etern
 Que en la vida sempre dura,
 Nit y dia, estiu é ivern;
 De la vigilant sabiesa
 Que té sempre el ala estesa;
 Del indomable valor,
 Que en guerra traidora ó franca,
 May los ulls matiners tanca
 Per descuyt, cansanci ó por.

Al vore el signe terrible
 Sobre la front del bon Rey,
 Com si una forsa invisible
 Els subjectara á sa lley,
 Tombaven tots á ses plantes,
 Y descregudes ó santes,
 Les gents, ab crit general,
 Clamaven: «¡Beneit sia
 Lo Rey que defensa y guia
 Poder sobrenatural!»

En Valencia, plé de gloria
 Morí el gran Conqueridor:
 Mancávali una victoria,
 Y la buscá en mon millor.
 Al notar que els ulls tancava,
 Lo Rat-Penat quel vetllava,
 Tancá les ales també.
 Mes lo Rey de esta manera
 (Fou sa voluntad darrera)
 Al Rat-Penat li digué:

«¡Oh bon servidor! escolta,
 Escolta ma voluntat:
 Les ales obri altra volta;
 Vetlla sobre esta ciutat.

Tot mon amor posí en ella:
Valenta, pietosa, bella,
Mes barres per blasó dú.
Sobre eixes glorioses barres,
Clava bé les fortes garres
Y eixampla les ales tu!»

Y allí está clavat encara;
Y ha estat sempre y ha de estar:
Image gloriosa y clara;
Eixemple etern que imitar:
Emblema de vigilancia;
De fermesa y de constancia
Noble y continua llisó,
Que per los segles dels segles,
Dictará les millors regles
A la patria inspiració.

Ell dú sempre per les sendes
De la gloria á nostra gent:
Ell va fer niu en les tendes
Del almogáver valent;
Ell, en les barques de Lluria,
Provocá del mar la furia;
Ell, en jorns anubolats,
Quant lluytaven reys y pobles,
Amostrá á morir com nobles
Als vensuts agermanats.

Ell estengué son imperi
Sobre tots, grans y petits,
Ciutat, vila ó monasteri,
Llocs vedats ó beneyts.
Ell ab ses ales rosava
La citra que puntejaba
Ausias, lo bon caballer;
Y com visió santa y bona;
Volava sobre la trona
Del pare Vicent Ferrer.

III.

Dempres, á lo teu vol donaren guerra
Rajes de un vent contrari á nostra terra
¡Oh gloriós Rat-Penat!

Y ab nostres propies mans, no ab mans estranyes,
Com los malignes jics, á colps de canyes,
Te ham ferit y nafrat!

Te ham nafrat y ferit quant la memoria
Ham apartat de nostra patria historia,
Del nostre parlar dols,
Te ham ferit y nafrat quant, neguitosos,
Ham deixat caure, ingrats, nostres gloriosos
Monumens en la pols.

Te ham ferit y nafrat quant nostra pensa
Cercava, fent als pares greu ofensa,
Frévolles novetats,
Quant uns ab altres, en la llar dels avis,
Fills de un mateix bresol, per folls agravis,
Guerrejavem irats.

Mes, en lo fons del pit bullia encara
Aquell amor antic, que renaix ara,
Com menuda llevor
Que soterra en los camps la neu primera
Y brotant, al tornar la primavera,
Dona al mon nova flor!

Amics, germans: la patria llemosina
Renaix per tot! Rebrotat la eglantina
Del nostre Saber Gay,
Juntemse á la host, de llors ya coronada,
Formant, oh valencians, una maynada,
Que no 's desfasa may.

Formem una maynada hon sempre encesa
Brille la llum del art, de la sabiesa,
Del seny, del esperit;
Hon parlen tots los llabis una llengua,
Hon tots los cors, sense temor ni mengua,
Bateguen á un sols crit.

Y en membransa dels avis; en penyora
De la gloria passada y venidora;
En fe de germandat;
Com penó, com estrela que nos guia,
Entre llaus de victoria y de alegría,
Alcem lo Rat-Penat!

TEODOR LLORENTE.

DE BELLA NIT¹

I

ESTRELLAS per l' espay esgarriadas
Efugen del vol ansiós de mas ulladas.
Com verges ruborosas
que, sorpresas banyant sas formas puras,
s' amagan en onadas tremolosas,
en la blavor del cel s' enfonzan ellas
las verginals puríssimas estrelles.

La nit espessahintse;
tancadas las masías y cabanyas,
los pastors pèls revolts de las montanyas
sas fogatas encenen;
y remors decadents ja van sentintse
que 'ls ecos, com baylets ajogassantse,
de vall á vall se dexan y 's reprenen.

«¡Tendríssim maridatje
de la terra ab lo cel en nits hermosas!
¡ab quín goig empendría ara mon viatge
á las regions que l' ombra que 'm rodeja
ab crueltat fidel trasparenteja!

«¡Y quín adormiment suavíssim fòra
lo meu damunt est prat cobert de fullas
secas d' ahir!... Rosada qu' ara plora
sobre mon front cremós, en las despullas
cauría del cos meu faltat de vida!...
Tot quant veig á la mort tendre 'm convida.»

II

LA Malenjía axí posava als llabis
Lmots de defalliment; axí agreujarse
mos dolors jo sentía,
quan súbita vegí ma Rahó alsarse...
La mitja-nit creava 'l clar mitj-dia.

Y ma Rahó va dir: «¡Oh torrentadas
d' astres y mons, jo 'u sè: vostra eczistencia

¹ Poesía premiada en lo certámen de Montpellier de 1878.

es de lluyta eternal contra las ombras!
Jamay vos ha sorprés la mare ciencia
en estúpit repós: sempre en onadas
de forsas que 's combaten y s' eccitan,
visquent del combatir, brillau intensas.
¿Y ha d' ésser menys qui 'us mira
y 'ls grans secréts regira
de bóvedas inmensas,
que vosaltras, esferas lluminosas?..
En va fugiu com verges ruborosas.

«No 't condolgas, ingrat! Negra anyoransa
no 's torni la qu' ha d' ésser esperansa
d' eternitat divina.
Sacrílech es lo front que sóls s' inclina
vers la pols de la terra macilenta:
lo front deu axecarse ab fe valenta.

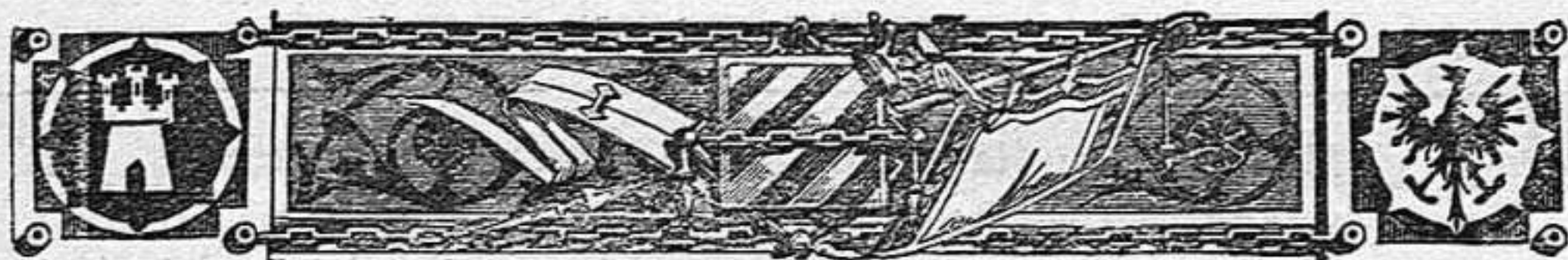
«Ni 'l cor ha de glatir cobart y débil
com presoner malvat que desconfía
de torná' al mon y veure
la plenitut del dia.
¡Malhaja aqueix espant que 'l gran llinatje
fereix! ¡Malehit sía
lo satánich menyspreu del romiatje
dreturer á la font de la justicia
y la magna clemencial
¡Malhaja 'l pródich fill que desenjoya
son esperit de pia continencial!»

III

Y callá la Rahó, y la nit tan bella
continuá magestuosa
com reina del Orient; pura dolcesa
aromá 'l redós meu: fou la promesa
de forsa poderosa
y de viril y dominant grandesa.

Desde llavors, oh nit, quan l' infortuni
mon sér voldría abatre,
trobo en ta magestat poder sens límit
per viure y per combatre.
Lluytant, l' ánima meva 's sent divina
y á sa Patria immortal de dret camina.

J. RIERA Y BERTRAN.

L' ALÉ DELS ROURES ¹

Jo soch la veu que canta les més heroiques gestes
tot fent bronzir les branques qu' estufo al orejar
y de les altes cimes qu' enfonzan les congestes
vaig á portar mos cántichs fins á la vall del plá.

Jo soch la veu dels roures que davan ombra fresca
á un poble gran y lliure, senzill é independent;
jo orejaré ses ruines fins que lo mon finesca,
jo escamparé ses glories cantant eternament.

D' aquexos aspres singles y esferehidores balmes
va nexer com un águila llensantse per l' espay,
y al véurel les gentades de los antichs reyalmes
digueren tanta gloria no haver conegut may.

Comprá ses lleys y lluhismes ab trossos de sa vida
y 'l seu escut va ferse de sa matexa sang,
y á aquells que 'l malmeteren de rassa malehida
cent cops en les batalles va rebregar pel fang.

Nosaltres per ferne eynes li davam nostra soca
y 'l ferro d' exes mines s' enduya pel combat,
y per los que morían colgats sota una roca
los nostres rams vetllavan per sa immortalitat.

Per sempre aquexes penyes de sang totes rojoses
recordarán les lluytes del poble catalá;
de historia coronada per fetes tan hermoses
cap nat al mon un altra millor 'n llegirá.

¹ Premiada ab una Escriban'a de plata en lo Certámen literari de Sans.

Més ay! l' águila un dia mogué en son vol enveja
y l' odi feu remoure pel cap del escorsó,
y al 'ná' 'l vol á rependre pel puig que 'l sol caldeja
ferida per darrera caygué per lo traydor.

Desde llavors sa Marca de vida fou rompuda,
sa llengua trossejada no pogué dir ni un mot...
mes no ha pas mort encara; ¡pobre águila cayguda,
los pobles te respectan fins axalada y tot!

Oh fills de Catalunya, prenéu de vostres avis
l' exemple qu' ab la vida tots ells han sagellat,
y al jorn que freturesseu venjáus d' estranys agravis,
veníu, qu' aquí viu pura la Santa Llibertat.—

Y axís l' alé dels roures belluguejar sentía
quan devallant dels singles corria per la vall,
y mos cabells alsantne mon cap ne rebatía
semblant la clin estesa d' un desfermat caball.

Y tota nostra historia llavores recordava
y vey a als nostres avis contra l' extern lluytar,
com ells se defenían, com ell se 'n entornava,
y 'm semblava, Deu me valgui,
que m' hi voldria trobar.

JOSEPH FRANQUESA Y GOMIS.

DEL NATURAL

A Ferrant Arteaga de Pereira.

UN cotxe funerari al peu de casa
s'atura poch á poch.
—Vehina!—¿Qui s'emportan?—Un de jove!...
—Un de jove?...—Com vos—
Del rotllo que formavan per ohiró
La gent á mon aprop,
Encongít y retret vaig allunyarmen,
meditant aquets mots:
«Era 'l puntal. potser, de la familia,
vindrán jorns y mes jorns,
Y sos pares, vellets, de porta en porta
trucarán per l'entorn!
Una noya, potser, esperansantlo
per unirshi ab sant jou,
ab lo vel endolat de la tristesa
cubrirá lo seu cor!...
¡Potser la llum del geni flamejava
per lo vuyt de son front!...
¡Potser d'algun invent la gran idea
s'ha perdut á sa mort!...»
Una veu rugallosa va sobtarne
mos pensaments al cop:
Era un vell, qu'ab prou feynas confegía:
«Val mes ell que no jó.»

JOAN PONS MASSAVEU.

NOVAS

REPRESENTA la heliografia que acompanya á aquest número *Uns marrochs jugant ab un voltor*, copia d'una magnífica ayguafort de nostre eminent Fortuny.

Per habernos tingut de provehir al estranjer de alguns caràcters tipogràfichs que no existian á Barcelona nos hem vist obligats á interrompre fins al present número l' estudi del Sr. Sanpere y Miquel, *Orígens y fonts de la nació catalana*, que obtingué lo primer premi en lo certámen celebrat enguany per esta Revista.

En l' última sessió celebrada per la societat *Lo Rat Penat* de Valencia s' ha aprobat la publicació d' un periódich catalá. Ab aquest serán 11 las publicacions d' aquest género que surtirán á llum en nostra llengua.

S' ha publicat en un quadern de 24 planas una colecció d' epígramas ab lo títol de *Ratos Perduts*. Son entussiasta autor amaga modestament son nom baix las initials R. F.

Un altre llibre acaba de publicar D. Antoni Aulestia y Pijoan y s' ha posat ja á la venta, *Barcelona, ressenya històrica*. En altre número nos ocuparem extensament d' aquesta obra.

Lo dia 24 tingué lloch en lo Ateneo de Sans la repartició de premis del Certámen que obrí la Societat Literaria de dita població.

A las 5 de la tarde ocupá la presidencia lo Excm. Ajuntament y los Srs. Coca y Collado, Laporta, individuos del Jurat junts ab lo secretari del mateix, Sr. Vall, excusant sa assistencia lo president del Jurat Sr. Ubach y 'l Sr. Sallarés.

Lo senyor Coca llegí un curt discurs del President que no varem poguer sentir y lo senyor Secretari doná compte de las composicions rebudas que pujaren fins á 155, fent lo judici crítich de las premiadas. Oberts los plechs que contenian los noms dels poetas premiats, resultaren ser los següents:

Escribanía de plata: *L' alé dels roures*, del Sr. Franquesa y Gomis. Accésits: *Lo caball del conceller*, del Sr. Careta y Vidal, y *La mort del Rey en Martí*, del Sr. Soler (Pitarra).

Pensament de plata: *La bona filla*, del Sr. Soler. Accésits: *Lo blanch anyell*, de D. Artur Masriera, y 1808, de D. Lleó Fontova.

Los accésits á la ploma de plata los obtingueren los Srs. Farré y Carrió, y Martí y Porta.

¡*Ma corona!* fou la poesia que obtingué la lira de plata, de donya Dolors Moncerdá, que ocupá la presidencia entre estrepitosos aplausos. Los accésits se concediren á *La despedida* y *Cant d' amor* dels Srs. Soler y Bassegoda.

Quinz' anys, del dit Sr. Franquesa, fou la poesia que obtingué la escultura de terra cuita, y 'ls accésits, *La cansó del despítat* y *Amorosa*, anónimas.

Lo quadro del Sr. Carrasco, lo guanyá lo Sr. Casademunt ab lo treball *De Girona á Perpinyá*, y 'ls accésits, *Un bateig*, *Un voluntari del 93* y *A casa l' alcalde*, lo primer D. Simon Alsina, lo segon anónim y 'l tercer D. Emili Vilanova.

Lo quadro del Sr. Rabadá l' obtingué lo Sr. Careta per *La vida del pastor*, y l' accésit, *Lo verol*, anónim.

Per últim lo premi extraordinari del Centro lo guanyá *Lo meu jorn*, del Sr. Bassegoda, y l' accésit, *La filla del argenter*, del senyor Masriera.

Ab normalisada puntualitat anem rebent los números que publica la simpática revista catalana *L' Aureneta*, que veu la llum semanalment á Buenos-Ayres. Al ocuparnos de sa reaparició en un de nostres números passats, varem parlar á nostres lectors de las varias innovacions qu' en sa nova confecció s' habían introduhit: adopció d' una forma propia pera Revista literaria; notable millora en son paper; impresió clara y elegant; augment de text (16 planas per número) y per fí, adició pera coleccionarla de 4 planas contenint los més aplaudits quadros de costums en prosa, ab las que 's formarà un tomo de 200 cada any.

Literariament, y en conjunt apreciada, enclou dita Revista l' interés, instructiva amenitat y agradable passatemps que tota publicació de sa índole reclama, mantenint, además, ab lo carácter de sos escrits, y ab son constant recort y ardent entusiasme envers las cosas de nostra terra, viva é intensa. com may, la flama qu' en lo altar del patriotisme crema en tant llunyadanas regions.

Darrerament, y cumplint una de las ofertas consignadas en son prospecte, hem tingut la satisfacció de veurer en un de sos números una lleugera, mes compendiosa correspondencia, firmada en aquesta capital, que no deixarà, sens dubte, de contribuir á que, en la América del Sud, ahont tants de nostres compatriotas passen en continua anyoransa sa vida d' emigració, sigan las columnas de *L' Aureneta*, un altre tornaveu de Catalunya.

Digna, molt digna d' elogi es la patriótica actitud qu' observa aquella pléyade de joves que, únicament portats per sos inmens amor á Catalunya, y, de segú, sacrificantse, s' entreté y 's desvetlla procurant nous atractius ab que engalanar las planas de *L' Aureneta*.

Per çó nosaltres, desde nostra Revista, enviém un carinyós saludo á son Director y redactors, tot encarintlos ensemps tingan perseverancia, segurs de que, ab aquesta, es molt més assequible fer arribar *L' Auraneta* al port de la prosperitat, qu' es lo que 'ls desitjém.

L' últim número de la acreditada revista bibliográfica francesa *Polybiblyon*, nos comunica una curiosa noticia, qu' extrau de la llista dels manuscrits de la biblioteca del sultan á Constantinopla, publicada per M. Mordtusann en la revista alemanya *Philologus*, *Zeitschrift für das Klassische Alterthum* (Goettingen, 1854 t. IX,

p. 582-84), en la qual consta existir en dita biblioteca, cert còdice en català, qu' es un *tractat sobre la navegació del Mediterrà y una descripció de las illas del Archipiélach*, marcat ab la nota de *molt notable*. ¿Podria algun dels catalans residents á Turquía, ó altre europeu il·lustrat darnos noticia circumstanciada d' est manuscrit, valentse d' algun dels Cónsols allí residents?

En lo certámen celebrat á Tortosa, qual distribució de premis tindrà lloch lo primer del próxim Setembre, festa de la Mare de Deu de la Cinta, han sigut premiadas varias poesías catalanas, y distingidas respectivament ab premi y accésit duas memorias ó biografías del Rector de Vallfogona.

Ab motiu de la publicació del *Llibre d' or de la moderna poesia catalana* han comensat á apareixer en lo *Diari de Barcelona* una série de cartas firmadas per son director D. Joan Manyé y Flaquer, referents al catalanisme.

Llegim en un periódich que en la última reunió celebrada per los industrials d' aquesta ciutat pera tractar de la qüestió del gas, se sostingué en català tota la discussió. Aixís desitjariam se fes sempre.

S' ha posat á la venda la sarsuela original dels Srs. Campmany y Molas, *Lo rellotje del Montseny*.

Muntan á 211 las composicions presentadas al certámen humorístich obert per la Societat *Niu Guerrer*.

Ha arribat á Valencia la companyía catalana de declamació, dirigida per lo Sr. Roca, que va á donar á coneixer en aquella ciutat las principals obras del repertori català. Molt desitjariam qu' obtinguessen favorable acullida en benefici de la empresa y profit de las lletras catalanas.

Ab molt bon éxit s' ha estrenat en lo teatro del *Buen Retiro* una comedia en dos actes del Sr. Molas, titolada: *De Nadal á Sant Esteve*.

Ja desde la segona escena fou cridat per lo públich lo jove poeta, repetintse ab freqüencia aquestas mostrás d' aprobació. Lo gran número d' acudits y la espontaneitat en sa versificació fan recomanable l' obra, qual acció plena d' incidents está desarrollada ab galanura. Es de sentir que 'l segon acte no estiga á l' altura del primer.

La societat *Lo Rat-Penat* de Valencia, ha acceptat de D. Emilio Pascual l' oferta d' imprimir en sos tallers tipográfichs y regalar á la Societat un llibre contenint los treballs literaris que pera la festa inaugural de la mateixa escrigueren los poetas valencians. Reconegudas estarán al Sr. Pascual las lletras patrias.

A la amabilitat del Sr. Llorente debém lo poder publicat en aquest número la bellíssima poesia que pera aquella solemnitat compongué.

L' *Associació catalanista d' escursions científicas*, ha aumentat últimament son album pintoresch monumental de Catalunya ab duas novas y preciosíssimas heliografías corresponents á las entregas del 15 y darrer d' Agost, representant respectivament la fatxada

de la iglesia del monestir de Sant Cugat del Vallés, ab una fulla explicatoria de D. Ramon Soriano y la vista del convent de Sant Pere de Casserras, ab la descripció del mateix feta per D. Joaquim Guasch.

No 'ns cansarém d'exitar á tots los catalanistas á suscriures á aquesta publicació.

S' están verificant alguns treballs de restauració en lo célebre monestir de Ripoll.

També la comissió de monuments de Tarragona ha visitat lo de Poblet, prenent las disposicions necessarias pera comensar immediatament sa restauració.

En lo teatro del «Buen Retiro» sustituheix desde demá á la companyía de declamació catalana, una de sarsuela bilingüe en la que hi figuran los artistas Sra. Enriqueta Alemany y 'ls Srs. Mollá, Roca y altres.

Pera que sigan adjudicats en lo Certámen del Colegi mercantil, han fet oferta los escultors senyor Foxá d' un busto de Aribau y 'l senyor Pagés d' un de Pio IX.

Inmediatament després de la publicació del poema *La Atlántida*, que veurá la llum á primers d' Octubre acompanyada de la traducció castellana, en una edició molt luxosa, D. Jascinto Verdaguer donará á la imprenta un volum de poesias religiosas.

Se tracta de la celebració d' un certámen literari á la Barceloneta lo dia de Sant Miquel. Se diu que serán de molt gust los premis que s' oferirán.

Recomanem á nostres lectors un paisatge de D. Joseph Masriera actualment esposat a casa Parés. Es bellíssim com tots los d' aquest senyor y crida molt l' atenció del públich inteligent.

En lo teatro de Vilanova y Geltrú s' ha celebrat una funció literaria pera honrar la bona memoria de D. Francisco de Sales Vidall. Després de la representació de las tant aplaudidas produccions dee malograt poeta, *Una noya com un sol* y *La malvasía de Sitjes*, sa llegiren poesias alusivas á la solemnitat. Una numerosa orquestr feu coneixer una magnífica elegía fúnebre que compongúe pes aquell acte lo Sr. Urgell y que fou molt aplaudida, com totas la sevas composicions.

D. Fermin Alvarez ha posat en música una altra cansó de D. Artur Gallard, titolada *Aubada*, que forma part de la colecció *Flors de Maig*.

S' ha dat á la estampa una colecció de poesias amorosas ab lo títol de *Verol*, degudas á un dels joves mes distingits de la literatura catalana.

Pera honrar la memoria de S. M. la Reyna D.ª Mercé, 'ls escriptors castellans están formant una corona poética, qual volum veurá la llum próximament. Sabém que en aquesta obra tindrán representació las lletras catalanas, puig han sigut invitats un poeta catalá, un mallorquí y un altre valenciá.

La *Gazzeta Letteraria* de Turin ha publicat, traduhida en vers italiá per l' escriptor D. Giurati, la poesia de D. Joaquim Bartrina, *De omni re scibili*.

L' últim número de la *Revue des Langues Romanes* de Montpeller, ha publicat, acompanyada de la traducció francesa, la poesia de D. Francesch Matheu, *Lo cant del Llatí*. També havém vist aquesta poesia en *La Raza latina*, revista castellana que veu la llum á Madrid.

Hem rebut lo número 6 de la entussiasta y per nosaltres molt interessant *Revista Euskara* de Pamplona.

Vejas lo sumari:

Discurso leído por el Señor Presidente de la Junta Directiva, D. Salvador Castilla, en el Batzarre de 15 de Julio de 1878.—*Primeros tiempos de la monarquía navarra*, (continuacion), por D. Ramon Ortiz de Zárate.—*Una vision en la niebla*. Los guerreros euskaldunas, por D. Nicasio Landa.—*El escudo de Navarra*, (leyenda histórica), por D. Serafin Olave.—*Observaciones sobre la ortografía vascongada*, por Duvoisin.—*Proverbios vascongados*, (continuacion) por Duvoisin.—*Advertencia* de la Junta Directiva.

Está en prempsa lo *Calendari del Art del Pagés* peral' any 1879, any segon de sa publicació, que dirigeix lo périt agrónomo don Francisco Xavier Tobella.

SUMARI

S. SANPERE Y MIQUEL.	Origens y fonts de la nació catalana.	153
NARCÍS OLLER.. . . .	Cuatre mots sobre la policia urbana y ornat públich de Barcelona.	177
J. MASFERRER ARQUIMBAU.	Uua bruxa en la cambra del torment.. . . .	189
TEODOR LLORENTE.	Lo rat penat.	194
J. RIERA Y BERTRAN.	De bella nit.	199
J. FRANQUESA Y GOMIS.	L' alé dels roures.	201
J. PONS Y MASSAVEU.. . . .	Del natural.	203
	NOVAS.	204